

31825

br. 80

Anton Alojzij Wolf,

knezoškof Ljubljanski.

v

SPOMIN

stoletnice njegovega rojstva

1882.

Spisal Ivan Lavrenčič.

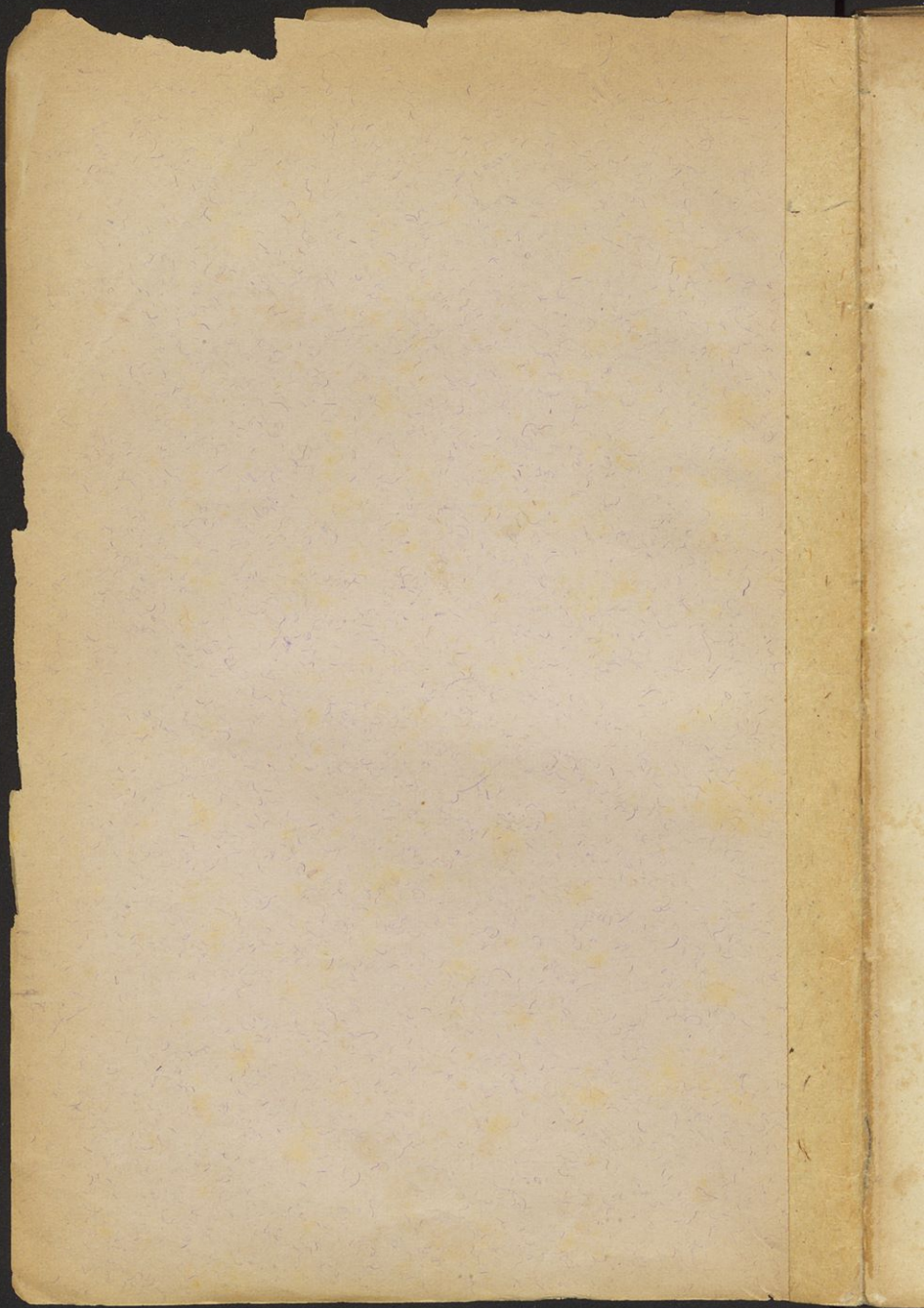
(Ponatis iz „Novic“.)

Dohodek namenjen za spomenik dr. Jan. Bleiweis-a viteza
Trsteniškega in za „Narodni Dom“.

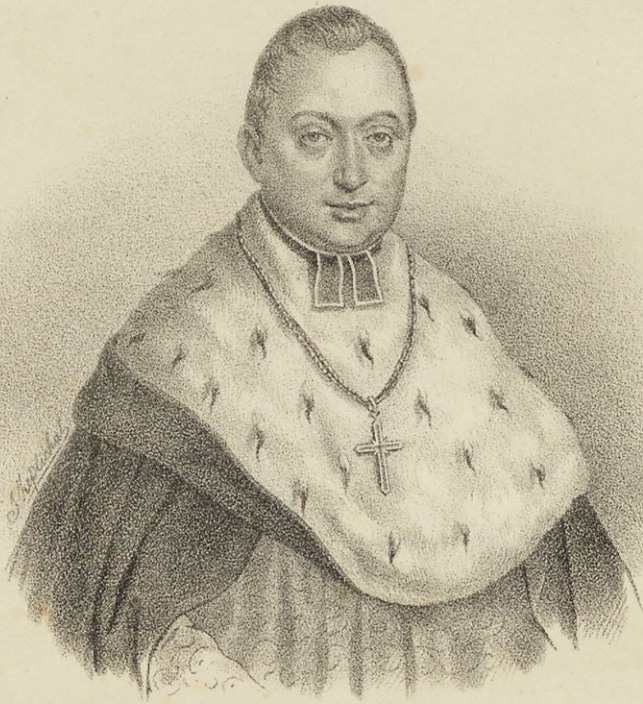
V LJUBLJANI, 1882.

Tiskali Blaznikovi nasledniki.

Založil pisatelj.

Antonius Aloysius
Episcopus

Anton Alojzij Wolf,

knezoškof ljubljanski.

V

SPOMIN

stoletnice njegovega rojstva

1882.

Spisal

Ivan Lavrenčič.

(Ponatis iz „Novic“.)

Dohodek namenjen za spomenik dr. J. Bleiweis-a viteza Trsteniškega
in za „Narodni dom“.

Ivan Lavrenčič

V Ljubljani 1882.

Tiskali Blaznikovi nasledniki. — Založil pisatelj.

31825

31825

Uvod.

„Beglücktes Krainerland,
Dem so ein Sohn entsprossen,
Dem dieses Heil erschlossen,
Das solche Gnade fand.“

Iako je uskipelo leta 1854. srcé nemškemu pesniku Ignaciju pl. Lazzarini-u, ko je videl mnogobrojne sáde neumornega delovanja prevzvišenega vladike Antona Alojzija. Njemu je pritrčila Kranjska, ter nje sinovi in hčere so se radovali, da imajo brata tako vrlega, ki je rodú domačega vrli cvet, domovine ponos, stanu duhovénskega najlepši biser in vzor vikših dušnih pastirjev; njim pa največi dobrotnik. Bili so mu zato jako hvaležni in so mu postavili najlepši spomenik s tem, da so se držali njegovih načel in posnemali po svoji moči njegova budilna in vzorna dela, katera so gledali z lastnimi dušnimi ali telesnimi očmi. V tem posnemati jih moramo tudi mi tembolj, ker dobrote, ki jih je trosil njim, trosil je in trosi jih še dandanes nam in trosil jih bode našim potomcem.

Ker pa obhajamo ravno letos (12. junija) stoletnico njegovega rojstva, spodobi se, da se ga posebno sedaj živo spominjamo in poslavimo; v to svrho skušal sem jaz po slabi svoji moči opisati njega in njegove zasluge v „Novicah“; ker so mi pa nekateri velečestitih gospodov svetovali, naj izdam ove črtice v posebni knjižici kot „Spome-

nico“ njegove stoletnice, sprejel sem ta nasvèt tem raje, ker želim ob enem s čistim dohodkom prodanih iztisov zadostiti tudi drugi domoljubni dolžnosti.

Zajemal sem životopisne črtice iz listin, šematizmov, prvih letnikov „Novic“ in „Danice“, zgodovinskega lista „Mittheilungen des historischen Vereins für Krain“ itd.; največ pa pripomogli so mi sè svojimi poročili vrstniki, prijatelji, znanci neumrljivega vladike — za kar naj blagovoljno sprejmó mojo najpresrčnejšo in najiskrenejšo zahvalo.

Ljubljana 15. maja 1882.

Pisatelj.

I.

Anton Alojzij Wolf porodil se je dné 14. junija leta 1782. v Idriji, preslavnem rudarskem mestu na Notranjskem. Oče bil mu je Gašper, c. kr. rudarski uradnik, in mati Kristina roj. Kahl, svojim otrokom preljubeznjiva in preskrbna odgojevalka; imela je namreč še enega sinka Josipa Rajmunda in dve hčerki Marijo in Antonijo Alojzijo. Kakor hitro se je jela razvijati dušna moč v mladem Alojziji, moral je komaj sedemletni deček v domačo šolo, kjer je dovršil na radost roditeljev svojih z dobrim vspehom trirazredno ljudsko šolo in prva dva latinska razreda. Jeseni leta 1794. pelje skrbna mati nadepolnega sinka v Ljubljano, in vpišega v tretjo šolo. Stanovauje in rejo preskrbi mu pri neki pobožni stari ženici, ki bi vedela veliko povedati o njem, da bi je ne pokrivala zemlja. Kolikor smo poizvedeli, bil je jako marljiv in priden; iger součencev svojih se je udeleževal le redko in to še le potem, ko se je do dobra naučil šolske naloge. V šoli in zunaj šole je bil tih in miren, do součencev svojih prijazen, a učenikom pokoren. Da je to veselilo roditelja njegova, osobito pa mater, se razume; ali žal, da je nehalo prerano bítí srce plemeniti gospé — umrla je namreč 29. marcija l. 1796., komaj v 40. letu svoje starosti. Jako užaljen, a udan v voljo božjo nadaljuje Alojzij svoje študije, ter dovrši 3 leta pozneje — leta 1799 — poslednji tečaj modroslovja z najboljšim vspehom.

Sedaj bil je na razpotji — kak stan naj bi si bil izvolil? Vsak, ki je poznal njegovo čisto нравno in pobožno življenje, si ni mislil družega, nego da se bode posvetil duhovenskemu stanu. In to je tudi storil, vsaj to je hotela ljubezen, ki jo je gojil od mladih nog do duhovénstva. Radovoljno sprejme ga v semenišče Nj. prevzvišenost Mih. baron Brigido Marenfelški in Brezovski, tedanji nadvladika ljubljanski — tembolj, ker so spričevala njegova svedočila, da je pridobil gojencem stanu duhovénskega mladeniča duhovitega in plemenitega. Marljivo in navdušeno pripravlja se za bodoči stan, ter dovrši preskušnje iz vseh predmetov v vsakem tečaju z odliko; in zato ni čuda, da je bil veselje svojih učiteljev, osobito Jurija Dolinarja, profesorja zgodovine in cerkvenega prava — moža, ki je hranil Alojzija do 94. leta svoje starosti — to je do smrti v najboljšem spominu.

Ker je bil po dovršenih bogoslovskih naukah za svečeniški stan še premlad, posveti ga nadškof Brigido l. 1803. le v subdijakona in dijakona, ter ga postavi za kateheta ljubljanskim rokodelskim učencem; zraven pomagal je nadškofjskemu notarju v pisarni. Leto pozneje 15. decembra, dasi še ni dosegel kanonične starosti, posveti ga nadvladika z dovoljenjem Nj. svetosti papeža Pija VII. — komaj 22 let starega — v mašnika. Štiri dni potem imenuje ga uže stolnim kaplanom in nemškim pridigarjem, svojemu notarju pa pomočnikom. Dušne moči bile so sicer kos težavnemu poslu, nikakor pa telesne; Alojzij boleha in vikši škof poslati ga mora nehoté 2. avgusta l. 1805. za beneficijata v njegovo rojstno mesto Idrijo. Ko nekoliko okreva, podeli mu 10. aprila l. 1806. tudi eno tamošnjih kaplanij.

Takoj ko se mu zdravje utrdi, pokliče ga Brigido zopet v Ljubljano; imenuje ga svojim tajnikom in postavi ga vnovič za kateheta rokodelskim in kupčijskim učencem. Vestno opravlja svojo službo; osobito pa je učencem svo-

jim ne le izvrsten učitelj, ampak tudi skrben oče. Leta 1807. hrepeni po dušnem pastirstvu; v to svrho podvrže se župnijskemu izpitu (konkurzu) in prebije ga z odliko. Ali človek obrača, Bog obrne. Ko odide nadvladika Mih. baron Brigido Marenfelški in Brezovški na nadškofijski sedež Cipski na Ogerskem, zasede stol odslej škofije ljubljanske Anton Kavčič rodod Idrijčan, ki imenuje Wolfa kmalu po prihodu svojem 31. oktobra leta 1807. notarjem in voditeljem konzistorijalne pisarne in tri leta pozneje še začasnim učiteljem modroslovja na liceji ljubljanskem.

V teh častnih, a težavnih službah preživel je tužne dneve francoske vlade, ki je bila katoliški cerkvi in duhovnikom jako neprijazna — o tem spregovoriti hočemo na drugem mestu; omenimo naj tu le, da še vrhovnemu pastirju ni prizanesla; pregnala ga je v semenišče, med tem, ko se je v škofijski palači mogočno šopiril cesarski namestnik Marmont, za njim Bertrand, Junot in naposled Fouché. In to bolelo je duhovnike, bolelo je pobožno ljudstvo, osobito Antona Alojzija, ki je ljubil svojega škofa kot sin svojega očeta. Milo ga je tolažil in podpiral v tužnih dneh, dokler ni zaspal v Gospodu l. 1814. Njega se je spominjal naš Anton kaj rad posebno v poznih svojih letih; o smrti svojega očeta l. 1841. ustanovil je za-nj zadušnice, ki se beró (vsako leto ena) v stolnici.

Po smrti škofa Kavčiča imenuje ga stolni kapitelj 29. marcija l. 1814. konzistorijalnim svetovalcem in meseca septembra istega leta Nj. veličanstvo korarjem stolnice ljubljanske. Službo notarja škofijske pisarnice opravljal je še vedno in tudi potem, ko ga je imenoval Nj. veličanstvo cesar Fran I. višjim nadzornikom ljudskih šol za škofijo ljubljansko. Ali ne dolgo potem 27. novembra l. 1816. pokliče ga cesar v Trst k c. kr. primorskemu deželnemu poglavarstvu za pravega svetovalca, ter dahovénskega in

šolskega poročevalca. Če je bil kedó kje na svojem mestu, bil je tú Wolf. Neutrudljivo skrbel je za povzdigo in razvitek šol bodi-si po mestih primorskih ali pa po deželi. Osobito se je poganjal za nove šole v tistih krajih, kjer jih doslej še niso imeli; zakaj srcé ga je bolelo, vidé, da je mladina brez učenika in poduka. A tudi učitelje je spodbujal in polnil srca njihova z ljubeznijo do svetega poklica.

Da-si sè šolskimi opravili preobložen, odtegoval ni izvrstnih duševnih moči svojih dušnemu pastirstvu, po katerem je toliko hrepenel; da je le mogel, pomagal je duhovnikom tržaškim v svetih opravilih; osobito rad je predikoval ali spovedoval. In to neumorno delovanje na polju šolstva in duhovnega pastirstva ni bilo prikrito dostojanstvenikom cerkvenim in svetnim — vse so videli in podelili mu čast, katero doseže malokedo še le v sivi starosti.

Solnograški prestolui kapitelj namreč je imenoval 20. aprila l. 1823. ljubljanskega škofa, občespoštovanega in priljubljenega Avgusta Gruber-ja, knezonadškofom solnograškim, kamor se je preselil visoki gospod 15. januarja l. 1824. Kedo mu bode naslednik? Govorilo in ugibalo se je mnogo, dokler ne izvoli cesar 27. februarija istega leta naslednikom visokoučenega in mnogozaslužnega Antona Alojzija Wolfa, častnega korarja in vladnega svetovalca tržaškega. Takoj je potrdil volitev Nj. svetost Leo XII. uže 12. julija istega leta. Posvetil ga je pa 30. okt. nadškof Walland v Gorici. Kako se je veselila Kranjska prihoda svojega sinú in ljudstvo svojega škofa, svedoči njega sprejem in sprevod o nastopu vzvišene službe zadnji dan meseca oktobra l. 1824.; pomikal se je pa sprevod med zvonanjem zvonov ljubljanskih cerkvá, iz nunske cerkve, mimo zvezde, čez kongresni trg, skoz gospodske ulice, čez Breg, preko Ljublanice po šentjakopskem mostu, stari trg, mimo magistrata v stolno cerkev. Vdeležilo se je sprevoda ljudstva na tisoče. Vsi mestni du-

hovniki in mnogo dekanov, župnikov, kaplanov iz dežele, kakor tudi bogoslovci — prišli so ravno iz počitnic — spremljali so ga v cerkveni opravi; dijakov nižjih in srednjih šol z učeniki in profesorji, ter uradnikov in vojakov višjih in nižjih niso pogrešali. Tudi Idrija, rojstni kraj novega škofa, poslala je svoje namestnike. Z eno besedo, počastilo je vse nadepolnega vikšega pastirja in želelo mu presrečno najboljšega vspeha v vzvišeni in velevažni službi. In z najboljšim vspehom je tudi deloval in pridobil si kmalu neizvenljivih lavorik; a predno o njega zaslugah govorimo, omenimo naj tū le, da ga je imenoval Fran I. uže dve leti po nastopu škofije knezom. Naj stvar razjasnimo.

Uže 26. maja l. 1533. dodelil je cesar Ferdinand škofu Krištofu pl. Ravbar-ju in vsem njegovim naslednikom častno imé „knez“. Istega imena so se tudi vsi posluževali, dokler ne spremeni papež Pij VII. ljubljanske nadškofije — uživala je to častno imé le od leta 1788. — s pismom „Quaedam tenebrosa caligo“ 21. avgusta leta 1807. le v škofijo in je ne sklene neposrednje z apostolskim rimskim sedežem. *) Tako sta bila tedaj Anton Kavčič in Avgustin Gruber le škofa in tudi Wolf, dokler ne podeli cesar 12. januarija l. 1826. škofiji častnega imena „knežije“. A da je Fran I. ravno sedaj zopet podelil škofiji častno imé, dal je povod gotovo tudi čili vztrajni škof Wolf, ki je gojil najboljše nade, da bode do zadnjega zdihleja delal in živel za prospeh sv. cerkve in tudi skrbel za časni blagor svojega naroda. In vse to se je tudi uresničilo.

*) Neposrednje z rimskim sedežem v zvezi bila je škofija ljubljanska le do l. 1830., to je. dokler ni postal goriški nadškof njen metropolit.

II. a)

V prvi vrsti posvetil je Anton Alojzij življenje svoje sveti cerkvi, ki je osobito za časa njega potrebovala voditeljev neumornih, neustrašljivih. Res je pač, da so potihnili viharni duovi francoske prekucije in da je uže krila črna zemlja ostanke francoskih enciklopedistov in družih sovražnikov vere prave — a duh njihov živel je še in razširjal se daleko okrog, ter pridobil mnogo čestilcev tudi v pokrajinah naših. In potem mogočni Napoleon! Koliko ran je vsekal on katoliški cerkvi tudi v Iliriji (obsezala je skoro vse slovenske pokrajine) in posebej v škofiji ljubljanski! Pregnal je po svojem namestniku Marmontu 14. janija leta 1810. iz Ljubljane oo. kapucine, ter kmalu potem 8. marcija leta 1811. usmiljene brate, dasiravno je mesto in dežela za-nje prosila. Odpravil je tudi kapitelj novomeški in postavil na njegovo mesto župnika z letno plačo 1000 frankov. Segal je v pravo cerkveno še globokeje; odpravil je več praznikov; le nedelje smeli so praznovati in praznike: Rojstvo Kristovo; Vnebohod Kristov in Marijin, ter praznik „Vseh svetnikov“. Novo leto praznovali so le svetno, kot narodni praznik. A da bi vir prave časne in večne sreče preje zatrl, ugladil je pot tudi prostozidarjem, ki so ustanovili v Ljubljani 1. svečana l. 1812. ložo pod imenom: „*La R. □ (Respectable loge Franco-Ilyrienne, sous le titre distinctif des Amis du Roi de Rome et de Napoleon*“ — „Čestita franko-ilirska loža sè značivnim naslovom „prijatelji kralja rimskega (to je Nap. sinú, ki se je porodil 20. marcija l. 1811.) in Napoleona“. In zlobna družba izvrševala je nalogo svojo tem lajše, ker se je uže prej razširila kužna bolezen Jo-

zefinizma in Janzenizma. Ali k sreči zazvoní mrtvaški zvon francoski vladi 2. oktobra l. 1813.; cesar Fran I. vlada zopet pokrajine slovenske in stvar obrača se vidoma na boljše. Cerkvi in državi sovražna družba razpade, in rane, katere je vsekala francoska sila cerkvi, se celé; a z celé se še le pod Anton Alojzijem, ki je neumorno zatiral zmote osobito Janzenizma in priboril katoliški cerkvi v škofiji svoji moč in boljšo prihodnost.

Dobro vedoč, da so dobri duhovniki glavni stebber cerkvi in njenemu blagostanju, pomnožil je število njihovo. V to svrho naprosil je vlado, da vzdržuje vérski zaklad v semenišči ljubljanskem ne le 50, temveč 80 bogoslovcev; in v to privoliti je morala vlada tem prej, ker so se meje škofijske razširile. Odvzel je namreč Pij VIII. s pismom: „in supereminenti apostolicae dignitatis specula“ 16. julija l. 1830. škofiji tržaški dekaniji: postojnsko in bistriško, goriški pa vipavsko in sklenil jih z ljubljansko; tri leta pozneje dobila je še faro motniško v kamniški dekaniji tako, da so bile odslej meje deželne tudi škofijske.

Ali prevzvišeni knez ni hrepenel le po mnogih duhovnih pastirjih, temveč želel je tudi, da bi bili vsi dobro izurjeni in temeljito izobraženi. Zato preskrbel je mladim bogoslovcem dobrih učiteljskih moči, ki so napajali sreé in dušo njihovo sè čistim studencem čednosti in ved. Da bi pa imeli vedno le domače učitelje, poslal je, če ne vsako leto, vsaj vsako drugo ali tretje leto enega ali dva najboljših bogoslovcev (po dovršenih bogoslovskih študijah v semenišči ljubljanskem) na Dunaj v Avgustineji, da bi učili se tam višjega bogoslovja in napravili izpit za profesorje bogoslovske.

In še drugače je skrbel, da so se temeljito izobražili duhovni gojenci. Priporočal jim je gorko semeniško knjižnico in podaril 1856. l. 5000 gold. v to svrho, da nakupi knjižničar iz obresti glavnice najboljših in najno-

vejših bogoslovskih knjig. Ker se pa mora duhovnik, bogoslovske šole dovršivši, še vedno učiti in izobraževati, ustanovil je l. 1854. glavnico 8000 gold., da nakupi semeniško vodstvo iz obresti vsako leto bogoslovskih knjig, ter jih razdeli med uboge novoposvečene mašnike 4. leta. *)

Da bi pa uže v duhovensko semenišče dohajali vrli mladeniči zdravi na duši in telu, sklenil je kmalu potem, ko je nastopil stolico škofije ljubljanske, prej ko mogoče ustanoviti mladeniško semenišče. Ta želja izpolnila se je vikšemu pastirju leta 1846., kder osnuje zavod prav tako, kakor zapoveduje in priporoča sv. katoliška cerkev v 23. seji vesoljnega Tridentinskega zбора. Dotični ukaz se glasi:

„Ker je mladost, ako se varno ne vodi, zeló nagnjena k posvetnemu veselju, in ker ne ohrani nikedar brez pomoči vsemogočnega Boga pravega vérnega duhá, osobito pa, ako se ne vadi od mladih let v pobožnosti in sveti veri; — zato veleva sveti zbor, da vse nadškofije, škofije in druge večje cerkve svojemu premoženju in velikosti škofije primerno število mladeničev iz mesta, iz škofije, ali, ako jih onda ne dobé, iz dežele v semeniščih — ki naj se zidajo blizu škofijskih cerkvá, ali če škof določi, na kakem drugem pripravnem kraji — hranijo, pobožno izredé in v duhovskih vednostih izučé. V semenišče pa sprejemajo naj se mladeniči, ki so vsaj 12 let stari in zakonski; da znajo dovoljno brati in pisati, ter nado gojé, da se bodo za vselej posvetili cerkveni službi. **) Sveti zbor hoče, da se izvolé zlasti otroci ubogih, a vendar ne odreka tudi otrokom imovitih roditeljev sprejema v mladenišnico, da se le sami preživé, ter z lepo nravnostjo svedočijo, da hočejo služiti Bogu in cerkvi.“

*) Odstotki znižali so se o dunajskem borsnem „krahu“ zdatno.

**) Sprejemajo se pri nas sedaj gimnazijci pričénši s tretješolei.

Poroča naj o rojstvu koristne naprave preblagi knez in škof sam:*)

„Uže o nastopu škofijske službe premišljeval sem resno, kako bi pridobil sebi in naslednikom dovolj dobrih duhovnih pomočnikov, ter kako bi pomagal tudi revnim, nadarjenim dečkom v šolo. Najboljše sredstvo zdelo se mi je ono, katero priporoča sv. cerkev v vesoljnem zboru tridentinskem, — zatorej iskal sem uže davno v to svrho pripravne hiše tú v Ljubljani, a našel sem jo še le meseca julija pretečenega leta 1845., ter ukupil jo za 22.000 gold. v srebru; ona ima dvojno nadstropje, prostoren vrt in dober vodnjak.

Da bi pa hiša po vsem zadostovala mladenišnici, pre-naredil sem jo letošnje poletje in jej preskrbel pohišniške priprave za 22 dečkov, želeč, da se odpre mladenišnica z imenovanim številom rejencev uže o novem šolskem letu 1846.

Ker bi pa vendar to poslopje, dasiravno se hrani v njem lahko 30 mladeničev z vso drugo družbino, nikakor ne zadostovalo duhovni potrebi škofije, dal sem prizidati na omenjenem praznem prostoru novo poslopje, ki je spredaj 17, na strani pa 11 sežnjev dolgo; dodelano bode drugo spomlad leta 1847. V njem stanovalo bode lahko 80—100 gojencev, za katere bodem sam preskrbel hišne priprave.

Ali pomisliti moramo, kako bomo pridobili zadosta denarja za vsakoletne stroške in hrano mladine, ki se bode gojila v semenišči, ter drugič, kako pridobimo glav-nico, da iz nje obresti vsaj nekatere gojence preživimo in tudi obstanek semenišča utrdimo za prihodnje čase.

Komú je skrbeti, da se gojenci v semenišči preživé, naznanil je sv. tridentinski zbor; sicer pa se uže

*) Odlomek „Oglasá“, katerega je razposlal Anton Alojzij v nemškem jeziku 29. septembra l. 1846. duhovnikom škofije ljubljanske.

tako razume, da mora zato osobito skrbeti duhovščina sè svojim višjim pastirjem. Gotovo je pa tudi, da bodo drugi svetni blagi in imoviti ljudje radi pripomogli k blagodušnemu početju, če jih bode le duhovščina podučila v dobrem namenu mladenišnice.

Da se ustanovi glavnica, podelim jaz prvi dvajset tisoč goldinarjev v srebru, ter zagotovim tako z obresti glavnice po 5% vsako leto deseterim ubogim, pa pridnim dečkom v mladenišnici stanovanje in rejo — nadejaje se, da stroški za slehrnega učenca ne bodo presegali 100 gold. In tako pričakujem — ne silim pa nikogar, — da bodo pripomogli srčno radi tudi moji zvesti sodelavci v vinogradu Gospodovem s primérnimi svojevoljnimi doneski, ne le, da se ustanovi in pomnoži zdatno premoženje — glavnica, temveč tudi, da se preskrbé vsakdanje hišne potrebe.

Nadejam se tedaj od duhovnikov škofije svoje dvojne pomoči, in to:

1. Pripomočkov, da se ustanovi in pomnoži glavnica, to je, stanovitno premoženje. In sicer bodemo doneske, katere bodemo v to svrho prejeli, naložili na kako hišo, posestvo, zemljišče itd. in po postavah zavarovali, ali pa bodemo kupili za-nje cesarskih obligacij in na semenišče tako prepisali, da se bodo porabile le obresti za razne potrebe in stroške. Takošnih doneskov pa pričakujemo le od bolj imovitih mašnikov, ki so uže dolgo časa v dušnem pastirstvu ali v kaki drugi duhovni službi, in ki so si uže kaj prihranili; zatorej ni moj namen, da bi se nabirali doneski po dekanijah, temveč vsak naj pošlje svoj donesek naravnost meni, ali pa po svojem dekanu.

2. Vsakoletnih pripomočkov za vsakdanjo hrano rejencev v semenišču. — Ker bode pa glavnica le polagoma, po blazih doneskih, ustanovah, poslednjih volilih itd. tako visoko narastla, da bode mogoče gojence le iz njenih obresti preživeti in tudi druge stroške

plačati — bilo bi prav, da bi duhovniki moje škofije vsako leto posebej pripomogli gojence preživeti; in tako sprejeli bomo lahko prihodnje leto več dečkov v semenišče, ter ne bomo dolgo čakali, da bode glavnica visoko narastla in dajala dovolj obresti. Sè združenimi močmi dosegli bomo veliko, in da-si posamezni le malo dadó, zrastle bode velika zaloga takó, da bomo sprejemali v mladenišnico vedno več mladeničev.

Nadejaje se, da se veseli duhovščina moje škofije nove naprave, prosim vse duhovnike, da blagovolé dajati vsakoletnih doneskov; osobito pa prosim gospode dekane, da blagovolé nabirati doneskov pri duhovnih pastirjih svoje dekanije dvakrat v letu, meseca aprila in oktobra; ali če nočejo sami pobirati, pošljejo naj jim jih posamezni duhovniki na njihov dom, da bodo poslali potem zbrano svoto sè svojim lastnim doneskom vsako leto dvakrat, to je konec úže imenovanih mesecev v škofijo. Sme pa tudi vsak dušni pastir, kakor tudi kak drug mašnik ali dobrotnik sam poslati svoj donesek ali v škofijsko pilsarnico, ali pa neposrednje meni.

Uverjen tedaj, da me bode duhovščina moja podpirala, odprl bodem 1. oktobra 1846. leta mladenišnico z 22 gojenci; če bodo letni doneski pripustili, sprejeli jih bomo úže prihodnje leto več, nego letos. Naznamim tudi pri tej priliki prečestiti duhovščini, da je Nj. ces. kralj. apost. Veličanstvo naš presvitli cesar s sklepóm 21. marcija tekočega leta 1846. takošno osnovo semenišča za škofijo ljubljansko milostljivo dovolil in blagovoljno potrdil.

Gojence izročim varstvu sv. Alojzija Goncaškega in sv. Frančiška Salezija. Sv. Alojzij bode naj jim izgled o njihovi mladosti, ter sv. Frančišek v stanu prihodnjem mašniškem; po sv. Alojziji imenuje naj se naprava Alojzijevišče (Collegium Aloysianum).“

Le-to poročilo o rojstvu Alojzijevišča ne potrebuje pojasnila; pristavimo naj le, da je imenoval nepozabljivi knez prvim voditeljem prekornostne naprave sedanjega prevzvišenega kneza in škofa ljubljanskega Jan. Krizost. Pogačar-ja.

Čestita duhovščina sprejela je to poročilo z radostnim hvaležnim srcem, ter tudi svetni domoljubi in prijatelji uboge mladine veselili so se blazega početja. Usojamo si tú navesti, kar piše o Alojzijevišči naš nedomestljivi, neumrljivi voditelj dr. Bleiweis v „Novicah“ leta 1846-str. 179:

„Njih ekscelencija, milostljivi ljubljanski knez in škof Anton Alojzi so z začetkam letošnjiga šolskiga leta osnovali v Ljubljani blagorejno za mladenče, za katero jim bo naša domovina vedno vedno hvaležna. Modrimu knezu, ki natanko poznajo potrebe naše šolske mladine, je že davnej skrb pri srci bila, kako bi se pomagati dalo pridnim pa ubogim mladenčam, zlasti tistim, ki poklic h duhovskimu stanu v sebi občutijo, de bi brez težav, ki jih uboštvo sabo prinese in dostikrat nar boljšim glavam pot v šole zapira ali jih saj v boljšim napredovanji zadržuje, zamogli svoj visoki namen doseči.

Milostljivi knez so tedaj sklenili v Ljubljani sobivališče (Convict) napraviti za kranjsko mladost, kjer bojo pridni in ubogi učenci od prve latinske šole noter do desete razun obleke z vsim prevideni, kar jim je za živež in za njih dušno in telesno omikanje potreba. Vadi se bojo tukaj tudi spodobne vunanje obnaše in lepiga zadržanja, kakoršniga je v sedanjih časih vsakimu človeku, naj bo stanú kakoršniga si bodi, silno potreba.

Ti napravi so dali milostljivi škof Anton Alojzi imé: „Alojzjanum (Alojzjevše ali Alojzevo) zato, ker so mladost te blagorejne posebnimu varstvu sv. Alojzja priporočili, ki je bil od nekdaž pobožnim mladenčam narlepši izgled.

Vsak domorodec, ki svojo domovino resnično ljubi, mora hvaležnega srca spoznati neizrečeno dobroto, ki so jo milostljivi knez s to napravo kranjski deželi skazali in ktera zasluži, de jo vsak ljudomil rojak po svoji moči podpira. Kér pa Alojzjeviše ima posebni namen, blage mladenče za duhovski stan zrediti, in kér bo ta mladenšnica vedno imé in čast duhovne naprave obdržala, vsak sam previdi, de jo bojo zlasti duhovni gospodje s posebnim veseljem podpirali.“

To se je tudi uresničilo. Uže prvo leto darovalo je 565 kranjskih duhovnikov 7225 gold.; med njimi so posebno globoko v žep posegli: prof. Metelko, ki je daroval 630 gold.; Šlakar, c. kr. vodja ljublj. mestnih normalnih šol, 300 gold.; Cipler, župnik višnjegorski, 215 gold.; dekan Dolenc in župnik Holzappel vsak po 200 gold. Tudi dva duhovnika škofije lavantinske podarila sta mladenišnici, eden 100, drugi 50 gold. Izmed svetnih dobrotnikov daroval je prvo leto največ (50 gold.) Edvard pl. Scheuchenstuel.

Zopet drugi duhovni in svetni dobrotniki darovali so uže prvo leto žita in družih stvari za vsakdanje potrebe. Pozabili niso tudi na domačo semeniško kapelico, katero je blagoslovil 10. oktobra l. 1847. stolni dekan Karol Zorn. Tako jej je daroval zvonar Anton Samasa 6 lično izdelanih svečnikov; dekan Zorn dvoje mašnih knjig; nune ljubljanske in loške cerkvene obleke itd.

In kakor prvo leto, donašali so dobrotniki tudi druga prihodna leta zdatnih doneskov, tako, da je brojila glavnic sama (brez družega premoženja) o smrti velikodušnega mecena 40.023 gld. 12¹/₂ nov.*; Donašali so pa tem rajši, ker je skrbel milostljivi knez s prečestitim vodstvom neumorno, da je mladenišnica častno spolnovala svoj namen. Donašal ni le namreč še vedno zdatnih darov, temveč pohodil je vsaj vsako leto enkrat Alojzijance, ter sle-

*) Sedaj broji nad 100.000 gold.

hernega posebej spodbujal k marljivosti in pravemu krščanskemu življenju.

In res! gojenci, svojim dobrotnikom hvaležni, učili so se z najboljšim vspehom in tako gojili najboljše nade, da bodo vrli učitelji človeštva v oziru dušnem in svetnem. Dasi so pa bili hvaležni vsem svojim dobrotnikom, gojili so vendar najtoplejša čutila hvaležnosti do svojega pre-skrbnega očeta, prevzvišenega kneza Antona Alojzija in prav so imeli, da so mu zapeli v zahvalo o njegovi zlati maši sledeči sonet:

„Zmed rož, ki Tvoja roka jih vsadila,
Ki ljubeznjivo za-nje še skrbi,
Nar lepši milši ena zeleni, —
O de bi vedno rosa jo pojila!

Je Alojzjeviše, ki ga je naredila
Dobrote Tvoje milost, de stoji
V zavetje mladih sre nedolžnosti, —
O deb' ta rož'ca nikdar ne vsahnila!

Zatoraj radi bi cvetliceo vili
U venec, ki plete ga ljubezen Ti —
Dovoli to nam, oče dragi, mili!

Cvetliceo, ki nam v sreju je pognala,
Ki v sreju vsem nam klije, zeleni,
Ti podamo — presrčna je zahvala“.

In čuti hvaležnosti bili so še toplejši po njega smrti, ker je imenoval v oporoki svoji Alojzijevišče svojim glavnim dedičem — želeč, da bi bilo vir vrlih in vzornih duhovnikov, kakoršnih je pridobil o n škofiji ljubljanski. Pridobil jih je pa toliko, da je zamogel postreči ž njimi tudi škofijam sosednim, dasi je pomnožil število duhovnij v škofiji lastni.

Oživel je namreč uže leta 1831. kapitelj novomeški, ter ustanovil več župnij in duhovnij. Tako je na novo ustanovil župniji Dragatuš leta 1854. in Suhor leta 1855. v dekaniji metliški, ter poslal jima vsaki žup-

nika in duhovnega pomočnika. Potem je imenoval duhovnije: Dolenjo Vas l. 1830., Drago l. 1834., Knežak l. 1839. in Studeno l. 1840 župnijam, ter nastavljal pri vsaki župnika in duhovnega pomočnika. Ustanovil je tudi župnije ali samostalne duhovnije z enim duhovnikom: Babno Polje v dekaniji cirkniški, župnija ustanovljena l. 1829.; Topla Reber (Unter-Warmberg) v dekaniji kočevski, župnija ust. l. 1828.; Tujnice v dekaniji kamniški, fara ust. l. 1831.; Gotnica (Göttenitz) v dekaniji kočevski, župnija ust. l. 1845.; Reteče v dekaniji staro-loški, župnija ust. l. 1848.; Nemška Loka (Unter-Deutschau) v dekaniji kočevski, podžupnija ust. l. 1828., od l. 1854. samostalna duhovnija; Zdihovo (Oberskril) v dekaniji kočevski, podžupnija ust. l. 1840.; Žabnica v dekaniji staro-loški, podžupnija ust. l. 1840.; Terboje v dekaniji kranjski, podžupnija ust. l. 1787., zatrta l. 1809., a zopet oživljena l. 1841.; Begunje v dekaniji cirkniški, podžupnija ust. l. 1847.

Težavnim, razhodnim župnijam pa, kjer je pastiroval doslej le en duhovnik, poslal je duhovnega pomočnika, tako: v Adlešiče, Studenec, Borovnico, Kovor, sv. Križ pri Trziči, Prém, Kamno Gorico, Mošnje, Planino pri Postojni, Sorico, Cerklje v dekaniji krški; v Postojno pa, Mirno Peč, sv. Križ pri Kostanjevici, Kranjsko Goro, Trebelno poslal je še družega in v Št. Jernej tretjega kaplana.

In tako je preskrbel Anton Alojzij škofiji svoji dovelj dušnih pastirjev. So li pa imeli vérniki tudi zadosta potrebnih cerkvá? Teh pač ni pogrešalo bistro oko vikšega pastirja uže o nastopu prevzvišene službe — zaljšalo je namreč Kranjsko nad 1200 župnijskih in podružnih cerkvá, ter 150 kapelic — le v na novo ustanovljenih duhovnijah zidati so morali duhovnjani nove, v večih starih pa prostornejše, ker so bile stare zdatno pretesne za vedno večje število duhovnjanov. Ali kako naj bi bile zidale nekatere novih duhovnij cerkve, ker so bili duhovnjani tako

ubožni, da so se komaj preživeli! Zato pripomoči so jim morali blagodušni dobrotniki, osobito vikši pastir, ki je samó Dragatušcem in Suhorcem v to svrho daroval nad 30.000 gold. Lehko so potem ti postavili temeljni kamen — Suhorci 10. julija leta 1853., Dragatušci pa 17. septembra leta 1854. — ter zidali in dozidali cerkev 4 leta pozneje, spominjevaje se vedno tudi potem s hvaležnim srcem svojega velikega dobrotnika. Dragatušci zapeli so mu še posebej v zahvalo za god l. 1854. tako-le:

„Pri novi cerkvi delamo
Nevtrudeni, veseli;
Tode se dans ozéramo
Tje prot Ljubljani beli.
Tam vtemeljitelj bivajo
Bodoče nove fare;
Neskončno osrečujejo
Nas mlade ino stare!

Na novo faro „Dragatuš“
Podali so jezére,
So si tako hvaležnih duš
Pridobili jezére!
Naj torej, mili naš gospod,
Dobrotnik tega kraja,
Naj danes Njih častiti god
Tud Dragatuš obhaja.

Z molitevjo obhajamo,
O blagi škof ga milo:
Naj Bog povrne stoterno
Njih blaženo darilo;
Naj blagor, ki ga nima svet,
Prebiva na Njih strani;
Naj ljubi Bog še mnogo let
Jih zdrave nam ohrani.

In kadar še le pozno se
Njih časno bitje steče,
Ki v domovini je, ki je
Na ptujem tako sloveče:

Ó naj tačas peljá v nebo
Jih Božja roka mila!
In pak stoletje fara bo
Spomin na Njih častila. —

Kadar pak bodo birmali
Mladino v cerkvi novi —
Kok' bo sprejel po vrednosti
Jih tukaj kmet sirovi? —
Glas enoglasni radosti
Donel bo po širjavi —
Jek iskrene hvaležnosti —
In zdaj — veseli, zdravi!“

Enako je sezidal cerkev tudi duhovniji Radovici, ter pomagal več ali manj tudi drugim, ki so zidale nove ali prostornejše. Da so pa bili v kaki župniji duhovnjani imoviti in si zidali lahko sami cerkev, navduševal jih je k požrtovalnosti za čast in slavo božjo. To obrodilo je stotern sad in neumrljivi knez posvetil je ali sam ali pa po svojih namestnikih vsako leto vsaj eno ali še več cerkvá. Omenimo naj tu samo znamenitnejše, ki so bile posvečeve za časa njega: l. 1827. v Št. Jerneji in v Lešah; l. 1828. v Mavčičah, pri sv. Križi poleg Turna, v Trebelnem in Mokronogu; l. 1829. v Prežganji; l. 1830. na Ježici, Dolenji Vasi, Koprivniku, sv. Križi pri Tržiči, Podlipi, Borovnici, Št. Jurji pod Kumom; l. 1831. na Dovjem; l. 1832. na Jančah; l. 1833. v Cerkljah; l. 1834. v Stranjah; l. 1835. v Tujnicah; l. 1836. v Tržiči; l. 1838. v Gozdu; l. 1841. v Dragi, v Zalem Logu; l. 1845. na Vačah, v Dobropoljah, Robu, Čateži; l. 1851. v Smledniku; l. 1852. na Vrhniki; leta 1857. Trnovska cerkev v Ljubljani, ter l. 1858. uže imenovani cerkvi v Dragatuši in na Suhørji.

Ker pa same gole stene ne vzbudé in ne oživé duhá za čast in slavo božjo, navduševal in spodbujal je vedno duhovnjane, da so lepotičili in zaljšali cerkve, ter skrbel,

da so imeli umetniki in rokodelci v cerkvah vedno dosta dela. Ne bodemo naštevati raznih kranjskih mest, trgov, vasi, kjer so napravili nove oltarje, lece, orgle, križeve pote, svete posode in cerkvena oblačila, kajti, da bi hoteli napisati vse na drobno in posamno, pisati bi morali o tem debelo knjigo. Omenimo naj tú le, da se je za časa njega posebno ozaljšala in olepšala stolna cerkev, za kar sta si zaslug pridobila tudi preč. gospoda sedanji stolni prošt Josip Zupan in umrši stolni dekan Karol Zorn; slednji potegoval se je posebno za kupljo, katero je tudi v istini prekrasno izdelal leta 1841. naš rojak M. Langus.

Tudi lepó vbranega petja zvonov bil je Anton Alojzij prijatelj, vedoč, da ono opominja človeka najbolj, da naj se povzdigne čist proti čistim nebesam; posvetil jih je od leta 1824. do 1859. blizu tisoč in sicer skoro vse za cerkve svoje škofije.

Gotovo, da je vse to med vérniki gojilo nadpozemeljski čut in vzbujalo krepostno življenje. Da bi pa krepost tudi lepo se razcvitala, čul je skrbni vladika vedno nad duhovniki — dasi so bili vneti in vestni — in nad vérnimi; in sicer nad duhovniki, da so vestno splovali sveto dolžnost svojo, da so ljudstvo o praznikih in nedeljah zjutraj in popoldne v sv. veri podučevali in da niso krščanskega poduka ne v vsakdanji ne v nedeljski šoli opuščali. *) Da bi bil pa njihovo gorečnost do svetega poklica še bolj vnel in gojil, vpeljal je leta 1852. duhovne vaje, katere je navadno vsako leto on sam z ginljivim govorom pričel in z iskrenim končal. Uže prvo leto udeležilo se jih je 154 duhovnikov. Voditelj bil jim je o. Dominik Sartori iz reda Krmelitev, ki je zbra-

*) Popravit in pomnožil je tudi obrednik leta 1844., ter izdal leta 1848. knjigo za obhajanje godov škofije ljubljanske (Proprium Sanctorum); vnovič prestaviti je pa dal „branja in evangelije za nedelje in praznike“.

nim duhovnikom temeljito dokazal, kako mora spremljevati življenje katoliškega mašnika neprestano svetost, učenost in delavnost.

Potem čul je vedno nad vérnimi ter spodbujal jih tudi sam k krepostnemu krščanskemu življenju, bodi si za časa svojih vizitacij ali v svojih preizvrstnih pastirskih listih. „Zatorej, ljubi moji! — kliče jim v svojem predposlednjem postnem listu — molite pridno in pobožno k Bogu, da Vam vero pomnoži; obiskujte pridno hiše Gospodove, kjer Vam Vaši gospodje duhovni božjo besedo oznanujejo, skrbno poslušajte besede sv. katoliške cerkve in potrudite se, da njene nauke, ki jih v cerkvi in v obhoji s pobožnimi kristjani slišite, v svojem srečovanju ohranite, jih premišljujete in po njih svoje življenje vravnate; pridno se poslužujte skrivnosti svete vere, zlasti svetih zakramentov svete pokore in presvetega Rešnjega telesa, ki so najmočnejši hrana duhovnega življenja, in ki se Vam delé v cerkvi; opravljajte dobra dela usmiljenja, sleherni po svoji moči, in držite se nepremakljivo božje cerkve, ki je steber in podslomba resnice, in je ravno zato nezmotljiva učiteljica prave vere, in bodite vdani cerkvi s tem, da spolnujete njene zapovedi, med katerimi je tudi zapoved postiti se, spolnujte jo tedaj po duhu svete cerkve; zajemajte si pa tudi z vedno molitvijo v duhu in resnici, bodi si v cerkvi ali v tistem domačem hramu, o praznikih in delavnikih, novo duhovno moč iz studenca življenja.“

Vedoč pa, da bodo vérniki tem rajši zadostili želji njegovi, če bodo z duhovniki svojimi v miru in edinosti živeli — zatreti je skušal vse, karkoli je kalilo vzajemnost med njimi in njihovimi dušnimi pastirji. Med drugim odpravil je zakon od 9. decembra l. 1785., ki je veleval, da morajo duhovnjaki nove župnije ali duhovnije dušnega pastirja prejšnje stare župnije ravno tako v pridelkih in v denarji plačevati, kakor prej, ki še niso imeli svoje lastne nove duhovnije in duhovnika; in tudi štolnino je

dobival vsled zakona od 27. oktobra l. 1783. dušni pastir stare župnije. Ljudstvo je zadostovalo tej postavi z nevoljo in sè silo, kajti ono ni zamoglo zapopasti, da sprejema ptuj duhovnik plačilo za opravila, katera je opravljal njihov domači. Nezdovoljnost rastla je od dné do dné, ter vlada je morala izdati 25. januarja l. 1819. ukaz, vsled katerega zadobi plačilo za sveta opravila oni duhovnik, ki jih opravlja. Ali ukaz ostane le na papirji in stvar bi bila gotovo spet potihnila, ko ne bi bilo ljudstvo osobito l. 1848. odločno postopalo in branilo se podpirati krivice, ter drugič, ako ne bi bil knezoškof Wolf, prijatelj in zagovornik resnice, delal na to, da se izpelje pravični zakon. On sam je stvar preiskoval v posameznih duhovnijah, ter tako vravnal dohodke s pomočjo deželne vlade v treh letih.

Sedaj so duhovnjani radovoljno plačevali svojemu dušnemu pastirju to, kar so prej le sè silo in težavo ptujemu. Če pa niso zamogli v kaki ubožni duhovniji vzdrževati ga sami, pripomogel jim je preblagi knez in podpiral duhovnika. V drugih župnijah pa zboljšal je pičle župnijske dohodke z ustanovami, osobito v onih, katere podeljuje škofijstvo, in sicer: v Jesenicah, Horjulu, sv. Križi pri Tržiči, Kropi, Ljubnem, Srednji Vasi, v Bohinji, Motniku, pri sv. Petru v Ljubljani, na Bledu, v Sori, na Brézovici, Gorjah in Lichtenturnov beneficij v Idriji z glavnico po 3000 gld., ter pri D. M. v Polji z enako ustanovo in sè zemljiščem vredn. 1000 gold.; z glavnico po 2000 gld. pa, zboljšal je dohodke duhovnijam: Godovič, Hotederšica, Lipoglav in Ovsišè; tudi stolnemu dekanu (ki ni imel boljše plače od korarja) pomnožil je dohodke z ustanovo 5000 goldinarjev, in kot patron župnije Gorenji Grad na Štirkem, ondotnemu župniku z glavnico 4000 goldinarjev.

Tudi stanovanja je sezidal duhovnikom v revnih in na novo ustanovljenih župnijah: Suhorji, Dragatuši in

Radovici, dasi je potrosil za popravo lastnih škofijskih poslopj na Kranjskem in Štirnem nad 80.000 gold.

Z eno besedo, preblagi vladika pripravljen je bil vse storiti in vedno in povsod vérnikom svojim pripomoči, da so le sè svojimi vrlimi dušnimi pastirji v zajemnosti in edinosti živeli, in da so napredovali v pravem krščanskem življenji. Da so pa v resnici napredovali, svedoči nam krepostno življenje vérnikov za časa njega sploh, ter tudi neumrljivi vladika sam v svojem poslednjem postnem pastirskem listu *) l. 1859.; on piše namreč med drugim: „Z veliko tolažbo se moje srcé vselej napolni in zeló me veselí, kedar se spominjam, kar sem v poslednjem času sam v Ljubljani videl in skusil, in kar se mi je iz vseh krajev moje obširne škofije sporočevalo, namreč, da ste, ljubi moji! tako radi in z veseljem službo božjo obiskovali, tako pridno v cerkev hodili, zakramente sv. pokore in sv. Rešnjega telesa pogosto prejemali, združeno molili, uboge podpirali, se oestro postili in se sploh lepo in spodbuljivo obnašali.“

Anton Alojzij pa ni živel le za dušno prosveto vernikov v škofiji svoji, temveč poganjal se je tudi neustrašljivo in neprestano povsod za pravice svete katoliške cerkve, osobito v škofovskih zborih na Dunaji l. 1849. in l. 1856.

Ko je namreč napočila l. 1848. narodom avstrijskim svitla zarja svobode in samostalnosti, oglasili so se tudi dostojanstveniki cerkveni in odločno zahtevali od vlade, da oprostí cerkev zapon, v katere so jo uže v stoletji pretečenem vkovala kriva, pogubna načela Febronianizma in Jozefinizma, in drugič, da ji podeli pravice starodavne, katere sme in mora uživati ona, kot naprava nebeškega Zveličarja. Prvi oglasili so se: nadškof olomuški, dunajski, solnograški in škof brnski, ter kmalu po-

*) Razposlalo ga je prečestito véliko namestništvo po njegovi smrti.

tem škofje cerkvene okrajine Kranjsko-Primorske — tedaj tudi Anton Alojzij; odposlali so pisma državnemu zboru v Kromeriž, ki je imel nalog sestaviti ustavo in določiti razmere med cerkvijo in državo. Ali žal! dasi so sedeli v državnem zboru nekateri vrli, zvesti in svobodoljubni sinovi katoliške cerkve — kakor Haselwanter, Saskiewič, dr. Helfert — vendar niso pričakovali škofje od zbora ničesar dobrega, kajti večina njega jih je uverila, da hoče dati cerkvi le verige, ne zlatih, železne.

Ali k sreči stvar obrnila se je na bolje. Med tem časom namreč, ko je državni zbor izkoval po dolgih, nepotrebnih govorih komaj 14. paragrafov ustavnih pravic, sestavil je sedanji naš vladar Fran Josip (Ferdinandu naslednik) z vrlimi ministri svojimi ustavo, v kateri ne podeljuje le narodom, temveč tudi cerkvi svobodo in samostalnost! §. 2. ustave se namreč glasi: „Cerkev vreduje in opravlja svoje zadeve samostalno“. To je razglasil svitli cesar 4. marcija l. 1849.

Da bi pa bili cerkveni dostojanstveniki sami vravnali po ustavi cerkvene zadeve, sklical je cesar tretjo nedeljo po Veliki noči (29. aprila) istega leta vse nadškofe in škofe države svoje na Dunaj. Sešlo se jih je 35, med njimi tudi naš knezoškof Anton Alojzij, ki se je takoj potegnil za to, da so zborovali škofje brez navzočnosti vladnega komisarja. Zborovali so pa vsak dan dvakrat, ter imeli 60 sej. Ko so se do dobra dogovorili, volili so (predno so se razšli vsak na svoj dom) odbor 5 udov, ki je pojasnil njihove sklepe Nj. veličanstvu in ministerstvu, ter pričeto delo dovršil. V odbora sedel je tudi naš prevzvišeni vladika, kjer je neumorno delal na to, da je cesar uže 18. in 23. aprila l. 1850. več škofijskih sklepov potrdil; med drugim: a) Škofje in verniki smejo brez posebnega dovoljenja vladarjevega v cerkvenih rečéh sv. očetu dopisovati. b) Škofje smejo v cerkvenih rečéh ukazovati duhovnikom in vernikom brez dovoljenja deželne oblasti.

c) Cesar imenuje škofe in nadškofe (razun solnograškega, olomuškega, sekovskega, lavantinskega in krškega). d) Škofje imajo oblast duhovnike, ki se pregreše v cerkvenem oziru, po zakonih cerkvenih kaznovati in odstaviti. e) Ker je večina prebivalcev avstrijskih katoliške vere, prepovedujejo se strogo ob nedeljah in praznikih hlapčevska dela. f) Nihče ne more in ne sme podučevati verstva bodi-si v višjih ali nižjih šolah, ako mu ne privoli vikši pastir škofije, v kateri je dotična šola. g) Ljudske šole nadzoruje oblast cerkvena.

Gledé družih škofijskih sklepov pa, dogovarjati se je morala vlada z apostolskim sedežem, dokler nista (po svojih pooblaščenih kardinalu Viale-Prelà in dunajskem nadškofu Rauscher-ju) Nj. svetost papež Pij IX. in Nj. c. kr. apostolsko veličanstvo Fran Josip I. 18. avgusta l. 1855. pogodbe (concordat-a) sklenila, ter je tudi potrdila — prvi 3. novembra, in drugi 23. oktobra ravno istega léta.

Kako je ganila Antona Alojzija vesela ta novica, svedoči naj odlomek pisma, katerega je pisal on po pogodbi duhovnikom svojim 17. sveč. l. 1856.: „Častiljivi bratje! veselimo se v Gospodu, da slovesno spoznava svet sv. cerkev, kot neomadeženo nevesto sinú Božjega, kar je tudi v resnici. Ona je stanovanje sv. Duha (Efež. 2. 22.), steber in podlaga resnice (Tim. 3, 15); nji veljajo besede: „Pojdite in učite vse narode, in krščujte jih v imenu Očeta, Sina in sv. Duha, in učite jih spolnovati vse, kar sem vam zapovedal (Mat. 28, 19, 20.). Ona je posemeljskim popotnikom edina nezmotljiva voditeljica v nebeško domovino. Tudi država sedaj slovesno spozna, da je ona, kakor posamezni človek, svojo vikšo veljavo in vse dobrote od nje dosegla, ter da ravno zato mora spoštovati cerkvene svete postave. Pustí ji zatorej v njenem lastnem krogu popolno svobodo, da zamore njena zveličavna beseda seči na vse strani, in da se zamore zaklad

milosti vsaditi v slehrno srce, ki hrepení po nebeškem kraljestvu. Kjer je svoboda, tam je delo veselo; človek vé svoj namen, in njegovemu neupadljivemu srcu sveti zvezda upanja, da se mu bode prav izšlo. Vkljub ognju in meču, vkljub železju in derečím zverinam je sv. cerkev v onih časih, ko se ni vrinila še nobena ptuja moč v njeno notranje življenje, nevéro podrla, divje ljudstva duhovno olikala. Ne bo li zamogla tudi svetá premagati, ki je pozabil Kristusove obljube, za prihodno življenje pa nima ne upanja ne strahú, zdaj ga premagati, ko ne teče le bogati tok življenja skoz vse žile njenega duhovnega telesa, temveč ko bode tudi država svéto njeno početje v časni in večni blagor človeštva z vsemi močmi podpérala.

Preljubi v Kristusu! kaj pa pričakujeta odslej najvikša oblastnika na zemlji, papež in cesar, od nas, ki smo v službi svetišča Božjega? — Da z vsemi močmi in zvesto delujemo za namen, ki ga je imel naš presvitli cesar, ko je pogodbo sklepal, namreč, da se potrudimo duhovne podlage občinskega reda in blagor ljudstev obnoviti in utrditi.

Nič nas več ne zadržuje, svetu očitno oznanovati, kaj je dopadljiva in popolna volja Božja. Svobodna je cerkev Božja; — mi smo delivci njenih svetih skrivnosti, naša dolžnost je ljudem odpérati globočino modrosti in svetosti Božje, ki je v vérnem in djanskem nauku naše sv. cerkve, da se ljudstva radovoljno podvržejo sladkemu jarmu Kristusovemu, in veseli dajo Bogu, kar je Božjega, cesarju, kar je cesarjevega. Naša naloga je, da veličanstvo katoliškega bogočastja razodevamo, ter s tem posvetna srca k nebeškim željam povzdigujemo. Naša dolžnost je, da čast zakonske zveze ohranimo, in družbino, ki je korenina človeške družbe, posvečujemo in vse občinstvo prenovimo. Naša sveta dolžnost je, pri odgoji mladega zaroda seme čednosti v mehka srca mladosti za-

sejati, in jo za ljubezen Kristusovo pridobiti. Naša naloga je, da pečat svetega križa vsem mnogoterim vedam vtisnemo, in ne dopustimo, da bi se šopirila ošabna svetna modrost in duše pogubljevala. In to storimo tem laglje, ker nas na svetu nič več ne zadržuje, povzdigniti krščansko življenje v sebi in družih. Naše srce se je razveseljevalo, ko je pogodba bila sklenjena, in po pravici; pa naše razveseljevanje veljalo je pomnoženemu delu, ki smo ga dobili v Božjo čast in ljudem v častni in večni blagor. Svet na nas gleda in pričakuje del duhovnega napredka. Čemu pač doslej toliko tožb, da se je oviralo cerkveno življenje, ako bi zdaj, ker so vse opovére odpadle, naša gorečnost za hišo Božjo ne bila bolj sveta, naša ljubezen gorkejša? Nakopali bi si potem po pravici grajo vrstnikov in naslednikov.

Gospod je uže večkrat svetu z najtrdnejšimi dokazi spričal, da postave državljanske družbe mora utrditi cerkev. Nasproti pa so viharji, ki so naš del sveta pretresli, dosta očitno učili, kako dobro je za cerkev, da tudi deželska oblast z močno svojo roko strasti kroti. Ne bomo zatorej nikedar opustili, v imenu Božjem vérnim oznanovati, da je tudi državna oblast od Boga, in da si oni, ki se jej vstavlja, nakopuje prekletstvo Božje. Ako kedaj, je pač zdaj želeti, da deželska in duhovska oblast med sabo v edinosti živite, da se brani na zemlji kraljestvo Božje. Avstrijski presvitli cesar je skrbel zatorej v prvi vrsti za to, da je ravno to edinost v obširnem svojem cesarstvu čisto in nepretresljivo vtemelil. Bog je blagoslovil njegov trud, ker v splošno veselje vseh dobrih in poštenih katoličanov dognal je pogodbo z apostolskim sedežem. Zato hvaležno mu bode za blagor Avstrije in za vspeh svete cerkve vneto srce vedno, ter blagrovalo dan, ko se je pogodba kakor svitla zvezda v zgodovini prikazala.“

Z ginjenim srcem je tedaj sprejel Anton Alojzij veselo to vest in pozdravil pogodbo kot svitlo zarjo le-

pega jasnega dnè, kjer bode sveta cerkev svobodno razvijala prapor zveličanja in prosto delovala v blagor večni in časni tolikanj hrepenečega človeštva. Da bi bila pa svoboda rodila najlepše sade, spodbujal je pri tej priliki duhovnike še k večji marljivosti v prevzvišenem poklicu. Opominjal jih je, da ne zahteva neprestane vztrajnosti v sveti službi le najsvetejša njihova dolžnost, temveč tudi čuti hvaležnosti do Nj. svetosti papeža in Nj. veličanstva cesarja, ki sta s pogodbo zasejala med človeštvo najrodovitnejše seme k novi močni rasti cerkvenega in vérnega življenja in tudi položila ž njo najmočnejšo podlago k trdnemu in stanovitnemu občinskemu redu. Z najboljšim vspehom delovati pa bode odslej tem lažje, — mislil si je prevzvišeni vladika — ker je pogodba tudi podrla na slabi podlagi sezidane zlobne zisteme nekaterih brezverskih in mogoče puhlih glav, ki so naravnost tajile nebeški, božji izvor svete cerkve. In ravno zato prepeva Anton Alojzij še posebej slavo habsburškemu dedu, ker je pripognil, vsled svojega globokega krščanskega prepričanja, s pogodbo tudi té, ne oziraje se na njihovo zlobno orožje zvijač, laži in krivih presojs. Premnogo koristil je pa tudi državi, kajti sovražniki cerkve so bili tudi sovražniki občinskega mirú — katoliške Avstrije.

Vesel tedaj slavne zmage, šel je za pravice svete katoliške cerkve zeló vneti vikši pastir drugo nedeljo po Veliki noči l. 1856. na Dunaj, kamor sta poklicala Nj. svetost papež Pij IX. in Nj. veličanstvo cesar Fran Josip (prvi po svojem poslaniku Via le Prelà, drugi po predsedniku ministerstva grofu Thun-u) vse škofe in nadškofe avstrijske, da so se pogovorili, kako naj bi bili pogodbo povsod enakoméno izpeljali in spolnovali. In kakor leta 1849., tako je tudi sedaj Anton Alojzij z veljavno besedo pripomogel, da so se posvetovanja vspéšno vršila in 17. junija v občno zadovoljnost dovršila. Naposled ženó ga še čuti hvaležnosti k presvitlemu cesarju, da se mu

zahvali z drugimi vikšimi pastirji v latinskem pismu za podporo in varstvo sv. katoliške cerkve; prosi ga pa tudi z drugimi, da bi blagovolil podpirati cerkev z močno svojo roko še v prihodnje. Temu je pritrnil cesar v latinskem odgovoru, katerega je končal z pomenljivimi in vladarja vrednimi besedami: „Zaupajte mi, kakor jaz Vam zaupam!“ Ponosel na mogočnega varuha sv. cerkve, in da je ona sedaj prosta v prosti državi, vrne se z Nj. ekscelenco prevzvišenim knezo-nadškofom goriškim dr. Andr. Gollmayer-jem *) in sedanjim prečestitim gospodom kanonikom dr. Gogalo **) 28. junija istega leta domov, ter ravna takoj cerkvene zadeve po pogodbi.

Pristavimo naj tú, da je podaril Nj. veličanstvo Fran Josip, Antonu Alojziju (in drugim l. 1856. na Dunaji zbranim škofom) v spomin pogodbe srebrno svetinjo. Ona je jako pomenljiva; ima namreč na sprednji strani dve ženski podobi, ki pomenite cerkev in državo. Podobo države spoznaš po orožni obleki, po meči, žezlu (znam. moči in sile) in po škitu sè c. kr. orlom. Cerkev je pa podoba bolj zavita, ki objema z enako roko sv. križ, z drugo pa drži grb sv. očeta z ključi sv. Petra in palmovo vejo. Nasprotna njú postava navidstavi edinost obeh v blagor dušni in telesni podložnih. Na zadnji strani pa čitaš napis: „Imperii cum sacerdotio concordia sancita Vienna 18. August MDCCCLV.“, to je: Pogodba države s cerkvijo sklenjena na Dunaji 18. avgusta leta 1855.

*) V škofa je posvetil Nj. ekscelenco Anton Alojzij 2. junija l. 1855. v stolnici ljubljanski.

**) Dopršil je namreč na Dunaji istega leta meseca maja višje bogoslovne študije, a ostal za časa škofovskih posvetovanj tamkej v podporo svojemu škofu Wolfu.

II. b)

Spremljali smo doslej neumrljivega vladiko na polji duševnem in videli, da je delal tú neumorno in sadosno za večno prosveto vérnikov in provspeh sv. cerkve. A njegovo za splošno srečo človeštva tolikanj vneto srcé, bílo in gorelo je tudi za časno blagostanje ljudstva. Osobito vnet je bil za napredek in blagor stanú kmetijskega; v to svrhu vpisal se je takoj o nastopu prevzvišene službe v kmetijsko družbo kranjsko, štirsko in koroško; prvi je še celó predsedoval leta 1834. in l. 1835. Enako je podpiral družbe obrtnijske in zdatno pripomogel, da so se bližale svojemu namenu.

Siromakom pa, ki niso zamogli se preživeti, lajšal je bédó njihovo z miloščino. Bodi-si v Ljubljani, na Goričanah, v Gorenjem Gradu ali kjerkoli je bival, povsod je trosil milodarov — večidel takim ubožcem, katerim ni zamogel pomočile z 1 ali 2 gld. Bil je tudi predsednik siromašnici ljubljanski (osnovana l. 1820.) skoro 26 let, to je od leta 1824 - 1850., dokler ni prevzelo mestno starastinstvo samo oskrbnistva. Kako vestno je oskrboval siromašnico, svedoči njeno premoženje, ki je brojilo o nastopu njegovem 1824. leta 70.000 gold., a pri odstopu predsedništva 209.090 gold. v glavnici in 100.000 gold. v ustanovah za uboge.

Kaj je bil on ubogim učencem in šolam, slišali smo uže, ko smo govorili o Alojzijevišči in o njem kot šolskem nadzorniku; pristavimo naj tú le, da je ustanovil tudi l. 1841. o smrti svojega očeta 3 ustanove po 80 gold. za uboge pridne učence mesta idrijskega. Enako je bil zaščitnik in dobrotnik dobrodelnim napravam, vednostnim društvom, in sploh vsemu, karkoli je pospeševalo časno blagostanje širje domovine Avstrije in ožje domovine Kranjske.

Tudi za svobodo in omiko milega mu naroda slovenskega bil je jako vnet, da-si sta bila stara njegova roditelja po rodu trda Nemca (preselila sta se namreč sè svojim sinom, to je, očetom Alojzijevim, iz Dunaja v Idrijo). Z rodoljubnim srcem je pozdravil leto 1848., kjer je napačila narodu našemu zarja boljše prihodnosti ter z veseljem je opazoval, kako hitro napreduje jezik slovenski v omiki. Ali ljubil je narod v istini tudi djansko, kajti podaril mu je med drugim prekrasna dva spomenika sveto pismo in slovar.

Sveto pismo so imeli Slovenci uže v devetem stoletji; poslovenil ga je sv. Metod leta 870. sè svojimi učenci. Ali kakor je preganjala divja strast sveta brata, njú učence in njihove spise, tako preganjala je tudi sv. pismo slovensko. Kam je prešlo, ne vé nihče. In tako bili so Slovenci brez svetega pisma do 16. stoletja. V tem času namreč ga je prestavil in dal na svetlo protestant Dalmatin z Bohoričem, se vé, da v duhu novovérskem — zeló napačno; zato prepovedala ga je višja cerkvena oblast razširjati med katoliškimi Slovenci; le duhovnikom je pripustila, da so ga brali, ker niso imeli drugega pripravnega v jeziku domačem. Še le leta 1784. pričneta iskrena slovenska pisatelja Jurij Japel, župnik in dekan v Naklem, in Blaž Kumerdej, vodja ljubljanskih ljudskih šol, z nekaterimi drugimi pisatelji predstavljati sveto pismo v pravem duhu katoliškem; dovršili so ga l. 1802. Z velikim veseljem ga je kupovalo in čitalo pobožno slovensko ljudstvo — tako, da je kmalu pošlo v prvem in drugem natisu. Zato tedaj, in ker se je slovenščina v teku časa zeló zboljšala in olikala, želeli so Slovenci iskreno, da bi njihovi pisatelji na novo poslovenili sveto pismo in izdali ga na svetlo. Uže je hotel ustreči tej želji neumrljivi vladika Slomšek, a strašijo ga preveliki stroški. Posvetuje se v to svrhu sè Nj. ekscelenco sedanjim prevzvišenim knezo-nadškofom goriškim dr. Andr. Goll-

mayer-jem, tedanjim profesorjem v bogoslovji ljubljanskem, potem z Jur. Zupan-om, Jož. Burger-jem in Bl. Potočnikom. Ali žal! posvetuje se brez vspeha — dokler ne razveseli njih in vseh vérnih Slovencev preradostna vest, da hoče preblagi mecen Anton Alojzij na svoje lastne stroške izdati sveto pismo starega in novega zakona v jeziku slovenskem in sicer z razlago po dr. Fr. Allio-lu. Vredovanje preimenitnega, a tudi težavnega dela izroči duhovnemu vodniku v semenišči ljubljanskem, sedanjemu stolnemu dekanu prezasluženemu gosp. Juriju Vole-u. Delal je marljivo, ter dovršil s pomočjo nekaterih drugih slovenskih pisateljev, osobito prečestitih gospodov A. Zamejica in Luk. Jerana, novi zakon uže l. 1856., stari zakon pa l. 1863., ravno o tisočletnici apostolov slovanskih Cirila in Metoda. Prestavili so pa sv. pismo skoro po besedi po latinski Vulgati, kakor priporoča zbor tridentinski.

Drugi „monumentum perenne“ postavil si je Anton Alojzij, da je izdal nemško-slovenski slovar, katerega pričetnik je Vodnik. On namreč je prehodil prvi hribe in doline, iskaje zanj med kmeti besedi ter zraven prebiral učena dela: Jambresiča, Troca, Tomse, Dobrovskega, Rodde-ta in Stulli-a, da bi bil tako dovršil slovar po uzoru svojem. A z vsem tem še ne zadovoljen, iskal je besedi v slovarji „dictionarium“ leta 1704. natisnjenem v Moskvi, v slovnici Popovičevi in v spisih Smotrinskih, Sovičevih, Frencellovih itd., naj so bili pisani s cirilico ali glagolico. Nikedar pa ni vzel ptuje besede v slovar svoj, da ni bila v duhu jezika slovenskega; tako je nabral za 30.000 nemških besedi slovenskih, in sicer dobrih slovenskih. Za podlago slovarju si je izbral takrat najboljši nemški besednjak Adelungov. Leta 1813. mislil je dokončati delo in izdal je v to svrhu za poskušnjo eno polo. Izračunil je celo delo na več kot 80 pol srednje osmirke in želel ga dati v ličnem natisu na svetlo. Ker pa ni imel denarja,

da bi bil izdal slovar na svoje stroške, razpisal je naročbo. Ali vojska je vstala — in zaostalo je ž njo tudi namenjeno delo. In tudi slavni mož umrl je 8. prosenca leta 1819. Rokopis je ukupil po smrti njegovi nepozabljivi tržaški škof Ravnikar za 130 gold. ter ga pozneje podaril prof. Metelku. A tudi v njegovih rokah ostal bi bil rokopis skoro gotovo le rokopis, ako ga ne bi bilo prosilo „Slovensko društvo“ l. 1848. (pod vodstvom nadomestljivega dr. Bleiweisa, da naj ga blagovoli posoditi društvu za izdelek slovarja. Metelko vstreže z veseljem društvu, ki se loti takoj težavnega dela; dovršilo ga je sè združeno pripomočjo veljavnih slovenskih pisateljev. Ali tudi društvu je, kakor Vodniku, manjkalo denarja, da bi bilo izdalo drago delo. Rokopis ostal je zopet rokopis, dokler ne izreče preblagi vladika Anton Alojzij v nekem pogovoru z dr. Bleiweisom 28. decembra leta 1853. blagosrčnih, domoljubnih besedi: Vstani slovar!

Stvar se je vršila tako-le: Dr. Bleiweis je šel namreč omenjenega dne k milostljivemu knezoškofu, da bi mu bil podaril svoj „koledarček“ za leto 1854., ki je istega leta razveselil Slovence s podobo Vodnikovo in njega životopisom. Ko pa vikši pastir o tej priliki omeni Vodnika in njegovega nedovršenega slovarja, opiše dr. Bleiweis novejšo zgodovino njegovo in izreče željo, da bi Bog poslal Slovincem mecena, ki bi izdati hotel veliko delo Vodnikovo, po katerem hrepení ne le slovenski in slovanski svet, temveč tudi Nemci. In takoj se rodi v plemeniti duši preblazega kneza misel in sklep — biti narodu svojemu tolikanj zaželjeni dobrotnik! Še istega leta pričnejo izdelovati veliki nemško-slovenski slovar; vrednik bil mu je slavni jezikoslovec naš, gospod M. Cigale na Dunaji, katerega je v to svrha voljen odbor prevzvišenemu knezoškofu priporočil. Ali žal! dasi so hiteli z izdelovanjem, vendar ni včakal blagi mecen, da bi bil zagledal slovar beli dan. Morana namreč prehitela ga je in upihnila um

luč življenja eno leto prej. Ali zvest obljudi, zapovedal je v oporoki svojemu glavnemu dediču „Alojzijevišču“, da preskrbi iz zapuščine njegove izdajo bodi-si nemško-slovenskega in o priliki tudi slovensko-nemškega dela. Prvi je razveselil Slovence l. 1860. v 6000 iztisih, vsak iztis obsegajoč $126\frac{3}{4}$ tiskanih pol; drugi pa izdeljuje se sedaj, in vrli odbor, ki stoji imenitnemu, a težavnemu delu na čelu, nam je porok, da pride skoro in v občno zadovoljnost na svetlo.

III.

Ni čudo tedaj, da je ljudstvo zato visoko čislalo blagodušnega svojega dobrotnika in gojilo do njega najpresrečnejša čutila hvaležnosti, tembolj, ker so priznavali njegove neprecenljive zasluge tudi dostojanstveniki najvišji. Avstrijski vladarji namreč, ki so opazovali z bistrim svojim očesom vedno njegova vzorna dela, bodi-si na polji cerkvenem ali svetnem, obsipali so ga s takimi častmi, kakoršne dosegajo le najzaslužnejši cerkveni in svetni dostojanstveniki. Tako ga je imenoval l. 1826. — kakor smo uže slišali — cesar Fran I. knezom; Ferdinand I. 6. septembra l. 1844. svojim skrivnim svetovalcem, ter sedanji vladar l. 1850. komendnikom cesar. avstrijskega Fran-Josipovega reda in o poroki svoji s presvitlo cesarico Elizabeto l. 1854. vitezom ces. avstrijskega reda železne krone I. vrste.

Poslavila ga je tudi stolica Kranjske s tem, da ga je imenovala 29. novembra l. 1849. svojim častnim občanom. Enako častne diplome poslale so mu razna društva: l. 1826. kmetijska družba kranjska in leta 1830. štiriska in koroška; l. 1838. obrtnijsko društvo avstrijsko nad Anižo; l. 1841. deželni muzej kranjski; l. 1845. in 1854. zgodovinsko društvo kranjsko itd.

Posebno pa skušali so se mnogobrojni čestilci velezasluženega vladike v dokazih presrčne hvaležnosti o njegovi drugi ali zlati maši, katero je obhajal slavni knez — čil in močan na duhu in telesu — 15. in 17. decembra l. 1854. Naj to slavnost opišemo.

Ker deli ljudem le Oče vsemogočni darove svoje, izpostavili so v stolnici v zahvalo prvi dan slovesnosti 15. decembra uže ob 6. uri zjutraj presveto Rešnje Telo do 10 $\frac{1}{2}$ ure predpoldne; med tem darovale so se Najvikšemu nekrvave daritve za prevzvišenega jubilanta, vérniki pa so neprenehoma molili in prosili dobrotljivega Boga, da bi blagovolil še mnogo let ohraniti jim preljubljenega vikšega pastirja. Tudi na deželi po celi škofiji obhajali so duhovniki z vérniki ravno ta dan v to svrho posebno službo božjo.

Ako si pa šel namérno ob 10. uri zjutraj mimo knezoškofijske palače, videl si razne deputacije iz dežele in Ljubljane, ki so hodile se poklanjat prezaslužnemu jubilantu. Prvi poklonili so se mu duhovniki ljubljanski z mnogimi dekani in župniki iz dežele, na čelu stolni dekan Karol Zorn. Naznanil mu je v imenu pričujoče in nepričujoče kranjske duhovščine presrčno veselje, ki obdaja srca njihova o petdesetletnici njegovega mašništva; potem podaril mu je v znamenje presrčne hvaležnosti in ljubezni latinsko slavnostno pismo v prekrasnem zavitku ter prosil ga naposled, da blagovoli vse pričujoče blagosloviti. Vsi pokleknejo. Vikši pastir razprosti roké in blagoslovi klečeče mašnike. To je ginilo prevzvišenega kneza tako, da ni mogel izraziti duhovnikom zahvale svoje z besedo, temveč le z rosnim očesom. Za duhovščino nastopijo Alojzijanci, ter poklonijo mu slavnostno pismo v latinskem jeziku, zahvaljevaje se mu za preobile dobrote, ki jim jih deli še vedno Nj. milost. Kmalu potem prišel je deželni glavar grof Chorinsky z obilo množico svetnih gospodov vseh stanov, ter poklonil se ž njimi preblagemu knezu,

izročivši mu tudi nemško slavnino pismo, ki se glasi v slovenskem prevodu tako-le:

„Presvitli, prečestiti Knez!“

„Gotovo bode današnji dan, ko milostljivi Knez praznujete petdesetletno obletnico duhovskega posvečenja, v srcu Kranjcev obudil iskrene čute najsrčneje hvaležnosti do Vsegamogočnega, da Vas je po vseh potih blazega življenja Vašega z močno svojo roko varoval in okrepčeval, — in do Vas zvestega sina domovine, kateri uže mnogo mnogo let darujete vso svojo ljubezen in udanost, in kot vikši dušni pastir uže 30 let zvesto čujete nad nje najvikšim blagrom, ter jo vodite po poti božjega strahu in pobožnosti. Zares! ponosno se ozira Kranjska na Vas, in Vas uvrstuje med najvrednejše sinove svoje, ter se Vam, milostni Knez, živo zahvaljuje za toliko blagodušna dela Vaša!“

„Milostljivi Knez! Vi ste z velikodušno pripomočjo napravljali cerkve tam, kjer revščina ljudstva ni bila v stanu jih napraviti! — Vi ste ustanovili iz lastnega premoženja zaklade, ki bodo pripomogli duhovnikom preživeti se tudi v takih krajih, kjer so bili dohodki doslej revni. — Vi ste z napravo in osnovo semenišča, v katerem se izgojujejo nadarjeni pa siromašni mladeniči, za vse večne čase utemeljili izgojišče vrlih duhovnov! — Vi ste blagodušno darovali zaklad, da pride na svetlo obširni slovenski slovník, in ste tako zagotovili domačemu jeziku krepko podporo! — V najskrivnejši in samotnejši kotiček dežele, kamor bode prišel mlad duhovnik, spremljala ga bode Vaša milosrčnost, ki ga je preskrbela s knjigami, iz katerih bode zajemal blagonosno dáljne omike! — Sami siromakom pribežališče, ste tudi kot predsednik ljubljanske ubožnice po 25letnem oskrbovanji ubožnega denarja in miloščine mestni občini zagotovili pripomočke, ki zamorejo

bêdo revnih zdatno tolažiti! Z eno besedo: zaslužili ste si sè slavnimi deli svojimi blagovoljnost presvitlega vladarja in čutila hvaležnosti ne le sedanjega rodú, temveč tudi poznih naših potomcev.“

„Dovolite tedaj, mili Knez, da podpisani v svojem imenu in v imenu vseh prebivalcev dežele kranjske Vam današnji slovesni dan izrekajo to, kar čutijo njihova srca, iz katerih živo klije iskrena želja: Da bi Vas, milostni Knez, še dolgo dolgo v preblagi delavnosti Vaši slavili!“

V Ljubljani 15. decembra l. 1854.

(Podpisi.)

Z veseljem je sprejel prevzvišeni jubilent ta spominek hvaležnosti in ljubezni, ter zahvalil se za-nj z ginjaivo besedo gospodu glavarju in drugim. Ker je pa deželni glavar omenil, da tudi Nj. veličanstvo presvitli cesar ni pozabil tega dne in ga poslalil z velikim križem Leopoldovega reda, odgovori milostljivi knez, da za toliko čast — uže drugo v tem letu — dostojno zahvaliti se, primanjkuje mu besedi in da je to poslavljenje le znamenje prevelike blagovoljnosti presvitlega vladarja do njega. Potem izroči mu mestni župan dr. Burger krasen kelih, katerega so mu poklonili ljubljanski meščanje v veseli spomin tega dné. Tudi ta spominek blagovolil je sprejeti preblagi knez srčno, kakor slavilno pismo, ki mu ga je poklonil baron Codelli v imenu zgodovinskega društva kranjskega. Poslednjič izročil je še pokojni Blaznik blagodušnemu mecenu prvi iztis prve pole nemško-slovenskega slovnika, ki se je pričel ravno tiskati v njegovi tiskarni. Zapela mu je tudi ta dan hvaležna Slovenija sledeči slavospev:

Ah komaj prebudi se moja Vila,
Nar boljši Knez! kot mašnik bit' si jel;
Tu Vodniku se giblje pevska žila,
O mojem slovníku se vname cel.

Na šolah slej je Tvoja luč svetila,
Izdaje slovník tu je skor vesel;
Up moj pokrije Pevčeva gomila,
Alj Ti v Primorji še si bil moj del.

Ljubljanski stol si vredno Ti posedel,
Ognjen za blagor duš skerbeti vedel,
In mojo Vilo marno vso poznal.

Zdaj mašnik petokrat deseto leto,
Izveršil domu si vošilo vneto:
U veke „slovník“ Te bo zglasoval!

Cerkvena slovesnost pa vršila se je v nedeljo potem 17. decembra. Povišali ste jo posebno ti-le veseli dogodbi. Pel je namreč v stolnici pred slovesno zlato mašo prevzvišenega knezoškofa čest. gospod Primož Peterlin novo mašo, katerega je posvetil slavni vladika 15. decembra v ravno tisti škofijski kapeli v mašnika, v kateri je bil posvečen on sam pred 50 leti; in druga redka slovesnost, da je krstil takoj po novi maši uže imenovanega gospoda — veleslavni in neumrljivi vladika Anton Slomšek „Jožefa Kranjskega“, katerega je pripeljal iz pekoče Afrike prezaslužni monsig. Luka Jeran.

Ko se je približala $\frac{1}{2}$ 10. ura, stopil je sedanji prevzvišeni gospod knezoškof v stolnici na leco; opisoval je z njemu lastno ginljivo besedo mnogobrojnim poslušalcem pomen redke slavnosti, opominjevaje jih na neprecenljive zasluge milostljivega jubilanta; opozoril jih pa tudi, da so svojemu velikemu dobrotniku le tedaj resnično hvaležni, ako imajo živo vero; vir velikodušnosti in blagosrčnosti preblazega vladike namreč bila je le njegova

trdna živa vera. Po dokončanem slavnostnem govoru pa zapeli so zvonovi, orgle, pevci in v lepo ozaljšano stolnico pomikala se je dolga vrsta gg. duhovnikov v cerkveni opravi, na čelu slavni jubilant s prečestitim lavantinskim škofom Antonom. Pričela se je sv. maša, katero je pel prevzvišeni zlatomašnik z močnim glasom in sè spodbudno pobožnostjo. Po sv. maši birmal je Jožefa Kranjskega, kateremu je bil boter gosp. Janez Baumgartner. Na to spremila je prečestita duhovščina sè svetnimi dostojanstveniki vseh stanov preljubljenega jubilanta v njegovo palačo, ter ponavljala čutila hvaležnosti pri bogato obloženi mizi dolgo v popoldne.

Tako se je končala slovesnost, katere so se vdeležili duhovni in véрни vseh stanov s toliko gorečnostjo, da so jo pomnili in jo bodo pomnili do poslednjega zdihljeja. Preblagi vladika pa globoko ginjen, zahvalil se je takoj po gg. dekanih vsem duhovnikom in vérnim za presrčne čute njihove ljubezni, in pozneje še posebej v svojem postnem pastirskem listu 5. svečana l. 1855.; tú piše namreč med drugim: „Z ginjenim srcem zahvaljujem se Vam preljubi Véрни, za iskreno ljubezen, ki ste mi jo skazali o moji drugi novi maši. Sladke tolažbe, predragi v Kristusu! s katero ste ovescelili mojo dušo, pozabil ne bodem vekomaj.“

Da ni pozabil sladke tolažbe, svedoči vsestransko delovenje in požrtvovalnost njegova tudi po zlati maši, o čemur smo slišali uže na drugem mestu. Ali žal, da so jele pešati tudi njegove telesne moči in da se je bližala predragemu njegovemu življenju neusmiljena smrt s koščeno svojo roko. *)

Péšati pa je jel preljubljeni knez meseca avgusta l. 1858., kmalu potem, ko je posvetil Suhorcem in Dragatušcem cerkev. Da bi bil okreval, preselil se je iz Ljubljane na Goričane, ali tudi tú ni ugajal zrak njegovemu

*) Črtice o bolezni in smrti preblazega vladike povzeli smo iz „Danice“ letnik XII. listu 4. str. 26 in 27. Pis.

oslabelemu telesu. Vrne se zopet v Ljubljano; in da-si zelo slaboten, opravlja vsa škofijska dela sam. In še le čez dolgo potem, ko so ga prijatelji nagovarjali, naj si izvoli pomočnika, imenuje 11. novembra istega leta nepozabljivega prošta Ant. Kosa general-vikarjem. Ali vkljub temu, delal je vendar neprenehoma še sam (koncipiral, revidiral itd.) kakor prej, tako, da mu ni bilo znati v opravilih nikakoršne bolezni.

Videzno slabil je pa z novim l. 1859. Na svečnico maševal je v kapelici svoji zadnjič — bila je ravno sreda. V soboto potem 5. svečana bil je v kapelici pri sv. maši, katero je bral njegov dvorni kaplan čest. gospod Anton Tavčar; ali ravno ko ta „slavo“ ali „glorio“ moli, pride mu slabo, in sicer tako hudo, da se sklone. Služabnik pomaga mu kviško in ga prosi, naj bi šel v posteljo. Ali pobožni vikši pastir hoče se udeležiti sv. maše do konca; da bi laglje prebil, sede. K povzdigovanji je še pokleknil; al zmešan bil je vendar vso mašo, premetoval je liste po knjigi, kakor da ne bi bil zamogel pravega najti. Tudi brevirja ni zamogel ta dan opraviti, tožil je namreč svojemu general-vikarju Antonu Kosu: „Ich kann heute mit dem Brevier nicht fertig werden“. Lep dokaz, kako vesten je bil Anton Alojzij v svojih duhovnih opravilih. Po sv. maši ni mogel iti sam iz kapele, peljati sta ga morala strežaja ob stranéh. Roké so se mu tresle in ves život je otrpnil. Zdravniki so trdili, da ga je zadel mrtud in sicer ravno o gloriji, ko mu je slabo prišlo; zato se je držal ves čas le bolj na eno stran.

Ker je bilo tedaj življenje v nevarnosti, spovedal 'ga je takoj pokojni o. Benvenut, obhajal pa z veliko slovesnostjo general-vikarij. Vsi prečestiti gg. kanoniki, drugi duhovniki in bogoslovci bili so sè svečami v roci pričujoči. Takrat sedel je še na stolu in vse dotične molitve z pričujočimi duhovniki izmolil, sv. Popotnico pa sprejel je klečé z veliko pobožnostjo.

Ko ga je vprašal potem general-vikarij, bode li kaj podpisoval — ukazal si je prihraniti le podpise do c. kr. vlade, druge uradne stvari pa podpisati. Pristavimo naj tú, da poslednja prošnja, ki jo je uslišal in privolil milostljivi knez, bil je ljudski misijon v Šmartnem pri Kranji.

Dasi zeló slab, vendar ni hotel iti v soboto v posteljo, temveč sedel je na stolu. Proti večeru mu je nekoliko odleglo, tako, da je bil pri večerji še precej zgovoren; ulegel se je še le zvečer ob pol 10. uri. Ne nadejaje se hudega pogovarjal se je prav živo in dolgo še s pričujočimi duhovnimi gospodi. Ali ko se je približala tretja ura v nedeljo jutro, obšle so ga hude težave in govoril ni družega, nego da je čestokrat ponavljal besede: „Domine, Domine Jesu Christe!“ to je: „O Gospod, Gospod Jezus Kristus“. To so bile tudi njegove poslednje umljive besede, ki so jih pričujoči slišali iz njegovih ust.

V nedeljo ob pol 10. uri podelil mu je general-vikarij Anton Kos zakrament sv. poslednjega olja. Poslužili so se potem vseh znanih pripomočkov, da bi bili le ohranili predrago življenje; brzojavili so v Gradec po slavnega zdravnika dr. Lobpreisa, ki je prišel takoj popoludne. Hoteli so bolniku naznaniti njegov prihod, a ta ni mogel več govoriti. Vžil je dva požirka vode, odprl še enkrat prav zeló oči, pogledal in zdihnil: „Domine, Domine Jesu Christe!“ Zdravnik stavil mu je na sence pijavk, kajti kri zalivala mu je možgane; toda slabost bila je uže premagala, in nad smrtjo gospodari le Bog — zastonj bil je človeški trud in znanost.

Ležal je prav pohlevno in mirno na postelji in le na pol glasno hropil, kakor da bi bil prav trdno spal. Le krči vili so ga včasi — takrat se je tresel.

Takoj ko se je raznesla po mestu govorica, da je preblagi vikši pastir nevarno zbolel, hodili so duhovni in

drugi gospodje in ljudje vseh stanov povpraševati, kako da mu je? V nedeljo zvečer pa (6. svečana) je škofijsko poslopje, rekel bi, mrgolelo ljudstva; osobito pa, ko mu je vedno hujše prihajalo, obdajalo je veliko duhovnikov posteljo svojega škofa, kakor ovčice svojega bolnega pastirja. Molili so za-nj pri mrtvaški postelji, a tudi po družih hišah v mestu in povsod, kamor je došel glas, da vikši pastir umira. Zvečer izrekli so sodniki sodbo, da mu je prisojenih le še malo ur.

Do polnoči vil ga je krč le redko; o polnoči pa tako hudo, da so mislili vsi pričujoči, da bode sklenil. In takrat zadel ga je mrtud na levi strani. Poprej držal je levo roko še na sebi, potem pa obnemogla je popolnoma. Hropil je potem malo in lahno, ter obličje postalo je mrtvaško. To trpelo je do 1. ure čez polnoči, potem zganil se je še nekoliko, in — ni ga bilo več med živimi. Smrt bila je prav mirna in pohlevna. Vpričo 19 duhovnikov in nekaterih družih svetnih gospodov, ter med presrčno, živo molitvijo pokojnega o. Benvenuta, izročil je Stvarniku svojemu čisto, belo svojo dušo. Obličje njegovo se je spremenilo in bilo je belo kakor sneg.

Ko so drugi dan zjutraj 7. svečana ob 7. uri premilo zapeli vsi veliki zvonovi ljubljanskih in potem vseh škofijskih cerkvá, zagrnila se je Kranjska in ž njo tudi Slovenija v črno obleko. Slehrnemu krvavelo je žalosti srce in rosno bilo mu je oko, in pretužno pel je s pesnikom:

, Na obnebji kranjskem zvezda vgasne,
In med lepših solnc svetove jasne
Gre v višave nam nevidnih trum.
Za njo sestic se svetlih čeda skrije,
Temna noč nad Krajino se razvije,
Ter umolkne ves veseli šum.
Le zvonovi glasno zadonijo,
Žarno zvezdo spremijo v zatón;
Žalost po Sloveniji zbudijo,
Vse presune tužni don!

Glasi žalostni pojó premilo
Zdaj Slovencem britko naznanilo,
Da umrl je vikši njih pastir! —
Duh Njegov se tje je v kraje ločil,
Kjer mu večno jasni dan napočil
Kjer sladkosti je neskončne vir. —
Nas pa težka zguba je zadela,
Kar je biti nehalo sreé,
Ki ga vroča je ljubezen grela
Za podložne mu oveé!“

Od ponedeljka do četrтка (10. svečana) počivalo je truplo pokojnega na mrtvaškem odru v véliki škofijski dvorani, katera je bila preprežena od vrha do tal s črnim suknom. Trije lustri so jo razsvetljevali, ter po trojni gredi okrog odra stali so veliki svečniki z debelimi gorečimi svečami. Tudi veliko vencev obdajalo je mrliča, ki je bil oblečen v škofovo mašno obleko, z mitro na glavi in škofovo palico v roci, ter s častnimi cesarskimi redovi ob zglavji. Na strani pa molili so po dnevi in dolgo v noč en duhovnik in štirje bogoslovci v cerkveni opravi. Ljudstva vseh stanov mrgolelo je okrog visokega mrliča vse dni.

V sredo zarano so ga mazilili ali balzamovali. Tú so zapazili zdravniki, da je bila vélika žila privodnica (aorta) vkoščena ter zamašena; zato ni zamogla kri se pretakati in od tod oni hudi krči in voda v glavi. Drob so pokopali pri sv. Krištofu v grob pokojnega stolnega prošta Ladinika, a truplo so položili v lepo pozlačeno in v vijoličast žamet oblečeno rakev. Na pokrovu (rakve) je stal velik in prekrasno pozlačen križ, prihranjen kot edina tolažba neumrljivemu škofu Antonu Alojziju.

V četrtek 10. svečana zjutraj ob 8. pričela se je sprevodna slovesnost. Pomikal se je pa sprevod med zvonjenjem zvonov vseh ljubljanskih cerkvá in lepo vbranim petjem pevcev iz škofijske palače čez véliki in stari trg, mimo šentjakopske cerkve, po šentjakopskem mostu, čez

Breg, gospodske ulice, mimo zvezde in frančiškanske cerkve, čez frančiškanski most, špitalske ulice nazaj na véliki trg in od tod v stolno cerkev. Prvi stopali so učenci nižjih in srednjih šol sè svojimi učeniki in profesorji; potem šla so razna društva, med njimi „filharmoniki“, ki so z prekrasno vbranim petjem „Miserere“ čestito povzdigovali slovesni sprevod. Za njimi vvrstili so se duhovniki v sledečem redu: oo. frančiškani z dvema oo. kapucinoma kot zastopnikoma kapucinskih samostanov krškega in loškega; potem šli so za kapiteljskim križem bogoslovci, ki so peli razne žalostinke in za njimi dolga vrsta svetnega duhovenstva — gotovo 200 duhovnikov iz škofije ljubljanske in 20 iz lavantinske in drugih sosednih in sicer vsi v cerkveni opravi in gorečimi svečami. Tikoma pred rakvijo pa stopal je velečestiti stolni kapitelj, general-vikarij A. Kos in celjski opat M. Vodušek oba v infulah, ter naposled Nj. eksceleuca prevzvišeni knezonadškof goriški dr. Andr. Gollmayer. Sedaj še le nosilo je 8 gg. župnikov mrliča v odprti rakvi z vso škofovo opravo in olepšavo; svetilo mu je na stranéh 8 gg. dekanov. Precej za rakvijo šla je škofova duhovščina in oskrbniki škofijskih posestev; za njimi njega sorodniki in Nj. eksceleuca deželni poglavar grof Chorinsky z drugimi svetnimi civilnimi in vojaškimi dostojanstveniki; potem pa mestni odbor in velika množica ljudí različnih stanov.

Pri prihodu v cerkev — bila je doslej zaprta — postavili so rakev na vzvišen oder; in ko so opravili duhovniki dotične molitve, stopil je sedanji prevzvišeni vladika na leco, ki je v prelepem in ginljivem govoru opisoval zasluge umrlega vikšega pastirja in priporočal ga vsem v večem spomin. Potem daroval je vikši škof za pokojnega skrivnostno daritev in opravil z drugimi duhovniki pri visokem katafalku tako zvane absolucije. Po teh slovesnih in ginljivih mrtvaških opravilih vzeli so mrliča iz odra in nesli ga v kapelico Matere Božje, ki je druga od véli-

kega oltarja na moški strani. Tú so ga položili gg. župniki na tla in eden duhovnikov odpel je mrliču častne rede in odnesel jih na blazini; trugo pokrili so s pokrovom in spustili jo polagoma v podzemeljsko rakev — pričujočim spred oči. Nj. milost knez nadškof vrgel je še trikrat na rakev (trugo) pepela in odpel z duhovniki poslednje molitve, ter se poslovil za dolgo — od vélikega škofa Antona Alojzija, katerega smemo tako zvati po njegovi smrti tudi v njega — oporoki.

Odpečatil in razglasil jo je 7. svečana — kmalu potem, ko je izdihnil preblagi knez svojo plemenito dušo v nebo — deželne sodnije svétnik Brunner.

Glasi se v slovenskem prevodu (pisana je nemški) v glavnih točkah tako-le:

„Takoj, ko se preselim v večnost, blagovoli naj naznaniti prečestiti stolni kapitelj mojo smrt posrednje po dekanih predragi mi kranjski duhovščini. Pozdravi naj jo in se jej zahvali v mojem imenu za obilo podporo, ki mi jo je neprestano delila v težavni, imenitni službi; prosi naj jo tudi, da blagovoli moliti z vérniki za-me in ohraniti me vedno v dobrem spominu. Truplo položi naj se v stolnici v rakev kapelice žalostne Matere Božje.

Gledé moje zapuščine pa določim v imenu vseмогоčnega Očeta, ki edini blagoslavlja dela človeška, sledeče:

1. Izvrševalcem oporoke inenujem c. kr. deželne sodnije svétnika gospoda Janeza Ev. Perko-ta in odvetnika dr. Julija pl. Wurzbach-a. Nadejaje se, da bodeta to službo prevzela, volim vsakemu 2000 gold. in enega triročnih srebrnih miznih svečnikov.

2. Pred ali vsaj kmalu po pogrebu razdeli naj se med siromake mesta ljubljanskega 500 gold., in ravno toliko med uboge mojega rojstnega mesta Idrije.

3. Vsa moja pisma, spise, opazke itd. naj gospoda izvrševalca oporoke z gospodom stolnim proštom in gospodom knezoškofijskim notarjem pregledata, ter izročita

uradne stvari knezoškofijskemu uradu, druge osebne, osobito vestne stvari pa naj takoj sežgeta v pričo imenovanih gospodov.

4. Vse škofijstvu lastne stvari, pisma, obligacije ločijo naj se precej od mojega premoženja in izročé naj se v varstvo prečestitemu stolnemu kapiteljnu, da jih oddá potem mojemu nasledniku. Za odškodnino — rabo dotičnih stvari, volim jaz škofijstvu stalno: oltarno podobo zimske kapelice v palači ljubljanski; vse mitre moje in srebrno škofovo palico; srebrno od znotraj pozlačeno kupico, ki služi za posvečevanje križme na véliki četrtek; dvoročna srebrna oltarna svečnika v kapelici zimski; ter ravno tamkej nahajajoč se srebrn kelih s pateno; potem litografirano sliko mojega prednika Avgustina Gruberja in mojo z oljnatimi barvami tiskano podobo v zlatem okviru; nahaja se v ljubljanski palači, v moji spalnici.

5. Vsled pisem knezoškefov ljubljanskih Ferdinanda grofa Kühnburškega od 1. marcija leta 1703. in Feliksa Žige grofa Schrottenburškega, dolžuje škofijstvo stolnici ljubljanski pogrebne stroške po pokojnem knezoškofu ljubljanskem Tomi Hrenu, za kar jej plačuje vsakdanji škof ljubljanski 136 gold. vsakoletnih obresti po $\frac{4}{100}$. Da pa neha ta dolg po za škofijo prezaslužennem škofu, volim jaz v to svrho stolnici 3400 gold. ter velim, da se jej izplača glavnica proti pobotnici velečestitega stolnega kapiteljna in cerkvenih starašinov takoj po moji smrti, da jo zamore ona potem naložiti na večí obresti.

6. Da-si je zeló dvomljivo, da bi bila vélika dva stolpna zvonova stolne cerkve sv. Nikolaja last predmestne cerkve sv. Petra v Ljubljani, je vendar gotovo, da dobiva predmestna cerkev sv. Petra uže dolgo časa plačilo za pogrebno zvonenje s téma zvonovoma; zato vzdrževati mora dva cerkvenika, da zvonita veliki zvon in tudi prelití morala bi ju dati, če bi bilo potreba. To čudno razmero poravnati je moja presrčna želja. Zato dogovoré

naj se o tej stvari takoj po moji smrti: gospoda izvrševalca oporoke, prečestiti stolni kapitelj in cerkveni starošini z oskrbništvom cerkve sv. Petra, in sicer tako, da se odpové predmestna cerkev proti primérni svoti vsem dosedanjim pravicam do imenovanih dveh zvonov. Dotična svota izplača naj se predmestni župnijski cerkvi iz moje zapuščine.*)

7. Razven tega volim stolni cerkvi dve turški preprogi in 3000 gold. za napravo cerkvene obleke.

8. Knezoškofijskemu notarju in dvornima kaplanoma, ki bodo za časa moje smrti pri meni službovali, podelé naj se jim 2 letnini; v spomin pa darujem jim 6 manjših, vsakdanjih miznih svečnikov — vsakemu dva; uradnemu slugu pa volim 200 gold. Mojim služabnikom obojega spola, ki bodo o smrti pri meni v službi, kakor tudi tukajšnjemu vrtnarju, slugu na Goričanah, izplača naj se iz zapuščine moje znesek, enak onemu, ki so ga za plačilo uže prejeli za ves čas svojega službovanja pri meni — le kuharici Antoniji Klinger, hišni Mariji Karlič in kočijažu Lovrencu Golerju podelim štiriletno plačo.

9. Oskrbniku knezoškofijskih posestev v Gorenjem in Starem Gradu na Štirnem in oskrbniku posestev na Goričanah in v Ljubljani volim vsakemu, če bodeta o smrti moji uže tri leta kot oskrbnika pri meni službovala, dvoje državnih dolžnih pisem, in sicer eno vred. 1000 gold. 5%, in druga vred. 500 gold. 5%. Če bi pa ne služil kedo izmed njú še tri leta, volim mu le drugo državno dolžno pismo vred. 500 gold. 5%. Gozdnemu uradniku in vodju pisarne v Gorenjem Gradu darujem po 200 gold.

10. Siromašnici ljubljanski volim 5 državnih dolžnih pisem po 1000 gld. 5% s pogojem, da izplačuje naslednjim osebam do njihove smrti sledeče mesečne zneske: Sofiji pl. Frauendorf, hčerki mojega pokojnega oskrbnika

*) Dogovorili so se, ako se ne motimo, za 3000 gold.

na Goričanah 8 gold. 20 kr.; vdovi mojega pokojnega kočijaža Sorčana 6 gold.; hčerki mojega umršega služabnika Weidhauserja, Anki 3 gold.

11. Siromakom idrijskim pa volim 8 državnih dolžnih pisem po 1000 gold. 5°/_o; vsakoletne obresti razdeli naj mestni župnik z mestnim županom med uboge kedarkoli bode treba, a vendar v prvi vrsti podpira naj Alojzijo Rupnik roj. Božič, potem Alojzijo in Marijo Kahl, sedaj bivajoči v Kropi na Gorenjskem, ter Heleno Kern roj. Kahl sedaj v Leobnu na Štirske.

12. Velečestitemu ljubljanskemu konzistoriju podelim 3 državna dolžna pisma po 1000 gold. 5°/_o v to svrhu, da oddá vsakoletne obresti usmiljenim sestram. Ko bi pa usmiljene sestre se iz Ljubljane preselile, naložé naj se obresti na Fran-Holdheimovo ustanovo za gluhomutce.

13. Novo ustanovljeni blagajnici za bolehné, volim državno dolžno pismo vred. 1000 gold. 5°/_o.

14. Gluhomutnici, ki se ima ustanoviti v Ljubljani, podelim 8 državnih dolžnih pisem à 1000 gold. 5°/_o; obresti prištevajo naj se glavnici toliko časa, dokler se ne ustanovi omenjeni zavod. Ako bi pa ne kazalo ga ustanoviti, razdelé naj se med uboge zapuščene ljubljanske sirote, a ne med najdence.

15. Mestni župnijski cerkvi rudarskega mesta Idrije, volim prekrasni kelih, katerega mi je darovalo ljubljansko mesto o moji zlati maši, potem umetno izdelano mašno obleko, ki so mi jo darovale nune ljubljanske, ter 1000 gold. za napravo cerkvene obleke.

16. Detišnici v Ljubljani volim 200 gold.; nuna ljubljanskim in loškim po 500 gold., ter družbi rokodeljskih pomočnikov 300 gold.

17. Moje knjige izročita naj gospoda izvrševalca oporoke takoj prečestitemu konzistoriju, ki naj uradne obdrži in prihrani za mojega naslednika in za knezoškofijski urad; druge pa podaré naj se knjižnici bogoslovski

in knjižnici alojzijanski, mladim duhovnikom in tudi svetnim ljudem.

18. Zavitki zapečateni ali nezapečateni, mali ali veliki, ki jih bodeta našla gospoda izvrševalca oporoke med mojo zapuščino, niso last moja, temveč oseb, katerih imena so zapisana na zavitkih; zatorej izročé naj se precej dotičnim osebam. Ravno tako izročé naj se druge stvari z napisi osebam, na katere se glasi naslov. Ker bi se pa lahko pripetilo, da bi jaz kako stvar ravno pred smrtjo daroval komu v spomin, naj se ne dolžé moji služabniki in služabnice tatvine, kajti o njihovi zvestobi sem uverjen.

19. Srebrno namizje, osem steklenih krožnikov, prodá naj se na dražbi, a še le po nastopu mojega naslednika — drugo srebrnino pa in posodo razne vrste, obleko, perilo, preproge in podobe bodi-si one v palači škofijski na Goricanah ali v Ljubljani, blagovoli naj razdeliti svobodno prečestiti gospod stolni prošt in general-vikarij Anton Kos med moje sorodnike, prijatelje in znance. Njemu pa volim v spomin svojo zlato žepno uro, pontifikalni prstan, zlato vsakdanjo verižico z pontifikalnim križem in najlepši koretelj.

20. Svojim glavnim dedičem pa imenujem „Alojzijevišče“, katero sem ustanovil s pomočjo duhovnikov škofije svoje l. 1846.

21. Rojake svoje razveselil sem s tem, da sem prevzel stroške za izdajo nemško-slovenskega in slovensko-nemškega slovarja; prvi del pride skoro gotovo uže letos na svetlo. Ker se je pa slovenski jezik v poslednjih desetletjih čudovito izobrazil, prevzel sem tudi stroške za novo izdajo svetega pisma novega in starega zakona. Zapisnik stroškov za izdajo obeh knjig našla bodeta gospoda izvrševalca oporoke v moji pisarni (v mizi). Ako pa umrem, predno izideti zeló zaželjeni knjigi, nalagam svojemu glavnemu dediču „Alojzijevišču“, da prevzame stroške ono za njú izdajo. Veliki stroški po-

vrnejo naj se mu s čistim dohodkom prodanih iztisov slovarja in svetega pisma“.

Ljubljana 17. avgusta 1858.

Anton Alojzij Wolf,
knezoškof ljubljanski.
s. r.

IV.

Oglejmo si še nekoliko Antona Alojzija kot človeka, njega postavu, značaj, privatno vsakdanje življenje. Milostljivi gosp. stolni prošt Josip Zupan in nekatere druge velečestite osebe, ki so imele srečo osebno poznati ga in ž njim občevati, opisujejo nam ga tako:

Bil je Anton Alojzij zelo lepe srednje-velike še precej debele postave. Čelo bilo mu je visoko, obličje polno bolj okroglo kot podolgasto in barve belo-rudečkaste; lasje imel je bele in oko vedno bistro in ojstro, ki je razodevalo na prvi pogled bistrumnega in veljavnega moža.

Za vladiko bil je ustvarjen — tako izrazil se o njem slavnoznani naravoslovec Hladnik, rojen tudi Idriječan. Bil je poln resnobe, dosleden, značaja trdnega, strog, natančen in zelo varčen; tako varčnega veljaka — pravi velečestiti gospod kanonik dr. Gogala — težko, da bi bili imeli kedaj Slovenci — odtod toliko imetja; imeti je hotel za vsako najmanjšo stvar račun, in ker ni zamogel sam na vse paziti, imel je svojega pomočnika, umršega računskega svetovalca Bezani-a; a tudi ta pomotil se je le enkrat v nekem računu za 6 starih krajcarjev, in knez ni prej miroval, dokler ni dotični po dolgem preiskovanji popravil pomote.

Bil je pa zaupljiv in prijazen osobito na Goričanah kakor župnik; sprejel je slehrnega prijazno, ne le gospoda, temveč tudi kmeta in še celó berača. V Ljubljani pa obnašal se je kot knez in škof. Postava njegova, obnaša

in občevanje z vsemi duhovnimi in svetnimi, bilo je vedno spodobno moško, dostojno; vcepilo je spoštovanje vsakateremu do njega; z nekakim strahom približevali so se mu duhovniki in tudi svetni uradniki; nihče ni si upal mu v obližje, temveč stal je pri sobnih vratih, med tem ko je knez možato korakal po sobi, govoreč z njim; ako je pa v sobo stopil, paziti je moral, da je bil vsaj pet korakov od njega ločen. Še celó stolni prošt ni se mu približeval z mirnim srcem; to svedočé besede, ki jih je izjavil pri njegovi smrtni postelji neumrljivi general-vikarij in prošt Anton Kos proti sedanjemu stolnemu proštu mil. gospodu Josipu Zupanu: „Ich war unter ihm Notar der Consistorialkanzlei, dann Dechant in Idria und Krainburg, jetzt Domprobst und General-Vikär, und nie bin ich ohne „tremo“ zu ihm gekommen“, to je: Bil sem za časa njegovega vladikovanja notar knezoškofjske pisarne, potem dekan v Idriji in Kranji, sedaj stolni prošt in general-vikarij in nikedar nisem prišel k njemu, da bi se mi ne bilo treslo srcè strahú.

Jako zanimiv in prijazen bil je v družbi, osobito na deželi pri obedih, kedar je birmoval; vedel je tú veliko povedati o starih časih, o francóski vladi, o škofu Antonu Kavčiči; pogovarjal se je tú z mladimi duhovniki kakor oče sè svojimi sinovi, a sè starimi kakor sè svojimi brati. Zato ni se čuditi, da si je pridobil v kratkem toliko zaupanja; vse, karkoli je storil, bilo je dobro, ter vsak duhovnik mislil si je, tako mora biti in ne drugače, knezoškof uže vé, kaj dela.

Tudi na gostoljubnost, ono lepo, Slovencem, posebno duhovščini slovenski prirojeno lastnost ni pozabil; skazoval jo je v popolni meri; skoro ni bilo nedelje razven posta, da bi ne bil gosta našel pod njegovo streho; od prve adventne do prve postne nedelje pa pogostil je vsako nedeljo 20 do 30 duhovnih in svetnih dostojanstvenikov; vse te zapisoval je od nastopa prevzvišene službe do smrti svoje v

zapisnik v to svrhu, da je vedel, kedaj te, kedaj zopet druge povabiti.

Potem bil je izvrsten pravnik in izvanredno izurjen koncipist; koncipiral je kak dan toliko, da sta imela njegova dvorna kaplana ves drug dan dovolj pisati. Vsi uradi brali so njegova poročila in spise z veseljem in skoro v 35 letih ni se primerilo, da bi bili mu odbili kak predlog ali nasvet. Tudi na Dunaji pri zborovanji škofov l. 1849. občudovali so škofje njegovo nadarjenost, izurjenost in učenost v pravu cerkvenem in svetnem. Posebno visoko ga je čislal preslavni knezoškof breslavški, poznejši kardinal Diepenbrock. Zeló priljubljen bil je tudi pri cesarji in njega dvoru.

Ako je imel sovražnika, prizanesel mu je rad. Pač preseliti se je moral zarad njega profesor dr. Jakob Zupan iz Ljubljane v Celovec, a na vladno povelje in to še le potem, ko se je poslužil miroljubni vladika vseh milih sredstev, da bi bil pripeljal veleučenega profesorja na pravi pot. Napadal je namreč tá neprestano skrivno in očitno slehrnemu pravičnega Antona Alojzija; knezoškof ga je opominjal, ali zastonj; naposled presedalo je nedostojno obnašanje še celó vladi; sklicala je komisijo — vladnega svetovalca Vesel-a in ižanskega župnika Vojsko, ki sta po dolgem in nepristranskem preiskavanji spoznala profesorja za krivega. Za kazen odvzela mu je (vlada) profesuro, odločila mu 500 gold. letne pokojnine in poslala ga v pregnanstvo v Celovec. Anton Alojzij, čegar srcè ni gojilo in ne poznalo srda, usmilil se je svojega sovražnika, ter lajšal mu pretužno stanje s tem, da mu je pošiljal čestokrat ne malih svotic (50 tudi 100 gold.) denarja v Celovec. To svedočé nam še sedaj živeče pričé. Ako je pa prišel k njemu (tedaj njega pregnanstvo ni bilo tako hudo) bodi-si na Goričane ali v Ljubljano, sprejel in pogostil ga je vedno prijateljsko.

Vsakdanje privatno življenje njegovo bilo je kaj navadno, zmérno, redno. Gospod Cvek, njegov sluga, sedaj učitelj v pokoji, in gospá Bleiweisova, bivša pokojnega vladike kuharica, opisujeta nam ga tako: „Ustal je Nj. prevzvišenost zjutraj ob 5. uri, o duhovnih vajah pa ob 4 $\frac{1}{2}$ uri. Ko je odmolil jutranjo molitev, pisal je v svoji uradni sobi do osmih; potem maševal je v domači kapeli prva leta sam, a zadnja eden njegovih dvornih kaplanov. Po sv. maši zajatrkoval je navadno malo juhe z jajcem, o postnih dneh pa privoščil si je le nekoliko čokolade, ali pa tudi ničesar, če mu je le zdravje dopustilo; črne kave pil ni nikedar. Sprejemal je potem ljudi do 11 $\frac{1}{2}$ priproste, od 11 $\frac{1}{2}$ do 1. ure duhovno in civilno gospodo. Ob 1. uri je obedoval; malo juhe, mesa, nekoliko pečenke ali močnate jedi, kozarec dobrega vina zadostovalo je njegovi telesni potrebi. O postnih dneh postil se je strogo in zdrževal se mesnih jedi tudi o sabotah, da-si ni to zapovedano v ljubljanski škofiji; a on je hotel biti in bil je v resnici luč — tudi gledé cerkvenih zapovedi — svojim vérnikom; še celó zadnje dni, ko je vidoma hiral, ni zamogel ga pregovoriti njegov zdravnik dr. Čubar, da bi bil opustil postiti se. Po obedu opravil je duhovne molitve in potem videl si ga zopet tičati do 6. ure v njega uradni sobi. Da bi bil duha razvedril, peljal se je sedaj ali šel je na sprehod najraje na škofijski vrt k sv. Petru ali pa proti Rosnicam; ako je bilo vreme neugodno in pozimi, kratkočasil se je doma sè svojimi prijatelji duhovnimi in svetnimi do 8. ure, to je, do večerje. Po večerji zapazil si ga zopet pri delu do 10. ure; opravil je potem duhovne molitve, priporočil se Vsegamogočnemu in šel počivat. Tega reda držal se je, ako je bilo mogoče, kjérkoli je bival.“

* * *

Tako smo opisali, kakor smo poizvedeli in kolikor je bilo v naši slabi moči, življenje in zasluge vélikega škofa

Antona Alojzija, čegar imé se bode svetilo sto- in stoletja v povestnici cerkveni in svetni mile nam domovine slovenske, oziroma škofije ljubljanske. Velečestiti stolni kapitelj postavil mu je l. 1860. iz zapuščine njegove v stolnici na evangelijski strani oltarja sv. Rešnjega Telesa spomenik (doprsci kip), katerega je prekrasno izdelal domači umetnik g. Zajec iz najlepšega arabskega marmorja; pod kipom čitaš na beli plošči sledeči napis: „Anton Alojzius Wolf, Episcopus Labacensis et Princeps, Insignium Imperialium Austriacorum Ordinum; Leopoldi Magnae Crucis et Ferreae Coronae I. Classis Eques, Francisci Josephi Commendator, Sacrae Caes. Reg. et Apost. Majestatis Consiliarius intim. act et cet., natus Idriae 14. Junii 1782; Sacerdos ordinatus Labaci 15. Decembris 1804; Episcopus Labacensis 3. Octobris 1824. Goritiae consecratus, 7. Februarii 1859. defunctus et in hujus Ecclesiae cathedralis crypta ad aram Ss. Redemptoris depositus; in administranda Dioecesi indefesso fervore explendescens, de Patria et Litteris meritissimus ac Collegii Aloysiani Fundator“ — Anton Alojzij Wolf, knezoškof ljubljanski, lastnik cesarskih avstrijskih redov: vélikega križa Leopoldovega reda, vitez železne krone I. vrste, komendnik reda Fran-Josipovega, Nj. ces. kralj. apost. Veličanstva skrivni, pravi svetovalec itd., rojen v Idriji 14. junija l. 1782., v mašnika posvečen v Ljubljani 15. decembra 1804.; v škofa ljubljanskega posvečen v Gorici 3. oktobra 1824.; umrl 7. februarja 1859. in pokopan v tej stolnici v rakvi kapelice ss. odrešenika (ime-nuje se tudi kapelica žalostne Matere Božje); v oskrbovanji škofije z neumorno gorečnostjo se odlikajoč, za domovino in vede velezaslužen in Alojzijevišča ustanovnik.

Dodamo naj konečno latinsko pismo, katero so poklonili duhovniki škofije ljubljanske Antonu Alojziju o njegovi zlati maši:

PRAEVIA COELESTIS TRIBVNTVR GAVDIA VITAE,
DENA SACERDOTIS VIVERE LVSTRA PII.

Te, Sacer Antistes! modo Te, Celsissime Princeps!
Dum numeras tantos longa per aeva dies; —
Teque Sacerdotem Magnum, soliumque tenentem,
Regna ubi secura languida pace carent; —
Te modo Pontificem, Patremque Ducemque benignum,
Dum patrias tanto tempore pascis Oves;
Cuncta dioecesis, solennia vota resolvens,
Prosequitur Summum laeta per ora Virum.
Turba Labaceni modo Te colit integra Cleri
Atque suum digno laudat honore Ducem.
Plebs pia Pastorem summis Te laudibus effert,
Et memor officii perstat ubique sui.
Ipsa Labacensis gens inelyta nititur urbis
Munia nunc meritis aequa referre Tuis.
Austriaci simul Imperii moderamina Caesar
Summa tenens, animum consulit ipse Tuum.
Denique Carniolae vox redditur unica terrae:
Tempora jam vitae lapsa revive Tuae.
Vive ergo felix, felices redde popellos,
Adde dioecesi Sacra Secunda Tuae!
A rigido Borea tepidum diffusa sub Austrum
Sentit auxiliũm Patria nostra Tuum!
Obvia supplicibus fiant solamina terris,
Diripiat coeptus nulla procella Tuos!

Turba sacerdotum confidimus aucta Tuorum,
Sis Sacer ut nostris portus et aura malis.
Jam divina Tuis faveat clementia rebus,
Gloria quo patrii constituare fori,
Ipsa colit tales Ecclesia Sancta ministros;
Cresce igitur Sacri Laurus Amicta soli.
Plurima sic vivas hilarem per tempora vitam,
Felix felices Dux gregis inter Oves!
Sic bene divinos age Victor ab hoste triumphos,
Sic dabitur meritis diva Corona Tuis. —

